

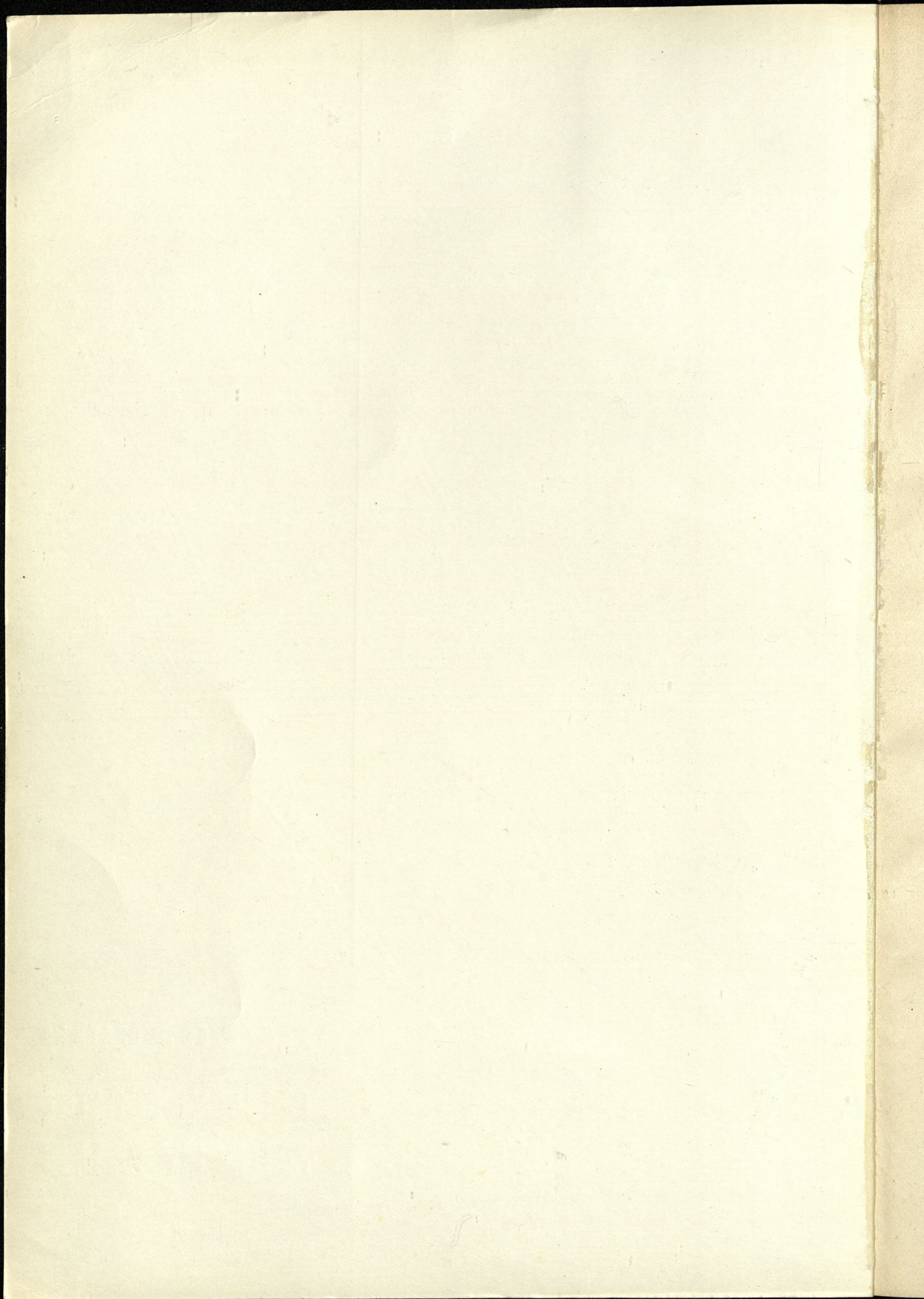
Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

176245

ROMAN OBERLINTNER

PROBLEMI DODATNE
POMOČI V PRAKSI

ZAVOD ZA NAPREDEK ŠOLSTVA LR SLOVENIJE

ROMAN OBERLINTNER

**PROBLEMI DODATNE
POMOČI V PRAKSI**

DRŽAVNA ZALOŽBA SLOVENIJE
LJUBLJANA 1962

176245

176245

10 2620/1962

*Proučujte, primerjajte,
kopičite dejstva!*

I. P. PAVLOV

I.

1. DRUŽBENI IN PEDAGOŠKI VIDIKI NOVEGA NAČINA NAPREDOVANJA UČENCEV V OSNOVNI ŠOLI

Temeljna naloga reformirane osnovne šole zahteva, da dobe **vsi** učenci osnovno vzgojo in osnovno splošno izobrazbo ter se razvijejo v socialistične osebnosti. Zato je Zakon o osnovni šoli, ki je uzakonil pri nas reformni proces, postavil organizacijsko enotno obvezno šolo za vse državljane od 7. do 15. leta. Osnovna šola v socialistični družbi ni in ne more biti **izbirna šola**. To ne velja le za razrede od 1. do 5., temveč v polni meri tudi za višjo stopnjo osnovne šole od 5. do 8. razreda. Vzgojne in izobraževalne smotre, ki jih postavlja naša socialistična družba, lahko uspešno uresničimo le, če jih prilagodimo delu in življenju v osnovni šoli ter učenčevemu duševnemu in telesnemu razvoju. Uspešno naj bi dokončali obvezno šolanje vsi učenci, ki so telesno in duševno normalno razviti. Učencem morajo biti prilagojene oblike, metode in vsebina vzgojnoizobraževalnega dela. Osnovna šola je dolžna organizirati šolsko delo tako, da omogoča napredek tudi tistim učencem, ki zaostajajo in se počasneje razvijajo. Na drugi strani pa je treba pospešiti hitri razvoj nadarjenih učencev. Ker upoštevamo omenjena izhodiščna načela, je razumljivo, da se je moral spremeniti tudi stari način ocenjevanja in napredovanja učencev. V skladu s poudarjeno zahtevo, da mora nova šola v večji meri kot doslej vzgajati, moramo presoјati učenčev uspeh v **celoti**; gledati ga moramo vsestransko, koliko je posamezni učenec na splošno razvit v izobrazbenem in vzgojnem pogledu.

Nedvomno je ena izmed najbolj značilnih in pomembnih novosti zakona o osnovni šoli, ki ga je Ljudska skupščina LRS sprejela 1959. leta, tudi ocenjevanje in napredovanje učencev iz razreda v razred. Ko je Vladko Majhen, tedanji predsednik sveta za šolstvo LRS, obrazložil potrebo po novem načinu napredovanja v Ljudski skupščini, je dejal naslednje:

»Statistike kažejo, da dokonča v osmih letih obvezno šolanje komaj 30 do 40 odstotkov učencev, povprečno zaostajanje v razredih pa se giblje med 10 in 14 odstotki. Poleg objektivnih vzrokov, ki nedvomno obstajajo, spremljajo ocenjevanje določene hibe, ki jih moramo odpraviti iz naših šol. Mnogi učitelji precenjujejo pomen posameznega predmeta, pa tudi važnost uspeha v vsakem posameznem razredu ter ne upoštevajo učenčevih trenutnih kriz in zastojev, ki jih je možno odpraviti brez ponavljanja razreda. Znanje učencev se često ugotavlja na ožjih in nepreglednih vprašanjih; med izpraševanjem si slede včasih dolgi časovni razmaki, da ne govorimo o redkih, vendar še ponavljajočih se pojavih, ko se uporabljajo negativne ocene za disciplinske ukrepe. Določbe zakona v poglavju »Napredovanje iz razreda v razred« izražajo torej skrb naše družbe za otroka in družino, ker povzroča zaostajanje resne gmotne in vzgojne težave v dru-

žinah. Namen teh določb je jasen: učiteljem hoče pomagati, da bi se skupaj s starši poglobljali v učence in odkrivali prave vzroke njihovih zaostajanj, hkrati pa zadolžuje učitelje, da bodo usmerili svoje poglede na splošni uspeh vsakega učenca in pri tem pravilno ocenili smotrnost zaostajanja zaradi posameznih predmetov.» (op. 1)

Nov način prehajanja učencev je uzakonjen v tretjem poglavju zakona o osnovni šoli (člen 35, 36, 37 in 38). Zakon o osnovni šoli (v tekstu naprej zakon) pravi, da učenci do vključno 4. razreda napredujejo v višji razred v osnovni šoli. Ocena, ki jo učenec dobi, je rezultat njegovega celotnega dela, pri čemer ugotavljamo stopnjo, količino in kakovost znanja. Pa ne samo to! Pri ocenjevanju v obvezni šoli upoštevamo tudi učenčeve subjektivne pogoje za učenje, psihično razvitost, delovne navade in prizadevnost. Ker ima na nižji stopnji celotno učno vzgojno delo praviloma en učitelj — razrednik v svojih rokah, zato v večini primerov tudi dejansko globalno presoja celotni učni napredek učenca. Zaradi tega so učenci na nižji stopnji že prej ne glede na nova zakonska določila praviloma napredovali v višji razred, kar je gotovo pravilno. V izjemnih primerih pa, kadar se učenec nasploh ni razvil do tiste stopnje, da bi zmogel zahteve v naslednjem višjem razredu, pa je razred ponavljal. To možnost pa dajejo učitelju v enaki meri tudi sedanja zakonska določila. Če je namreč razredni učitelj mnenja, da bi bil zaradi napredovanja v višji razred otežkočen razvoj in uspeh učenca, ki je pokazal **na splošno** slab uspeh, potem lahko **odloči**, da mora učenec tudi ponavljati razred. Razumljivo je, da učitelj svojo odločitev staršem obrazloži, se z njimi pogovori in posvetuje. Ni pa res, da se mora učitelj ravnati po mnenju staršev, češ, da sme njihov otrok ponavljati razred samo v primeru, če se strinjajo s tem, sicer pa da ne.

Potrebno pa je posebej poudariti, da je treba — tako učenca, ki bo ponavljal razred, kakor njegove starše — dovolj zgodaj in pravilno pripraviti na takšno odločitev, ki naj ima pred seboj pglavitni pomen: koristiti učencu pri nadaljnjem napredovanju v šoli. Zato je treba v prihodnjem šolskem letu posebno skrbeti za to, kako bi ponavljavca čim bolj razgibali pri pouku in ga pritegnili na vse mogoče načine k sodelovanju; kajti v nasprotnem primeru zapade v pasivnost ob ponovnem sprejemanju znane učne snovi.

Na zgornji stopnji osnovne šole pa je napredovanje učencev nekoliko drugačno. Učenci od 5. do 7. razreda **lahko** napredujejo v višji razred tudi z eno ali dvema nezadostnima ocenama, če pa imajo tri nezadostne ocene, potem v vsakem primeru ponavljajo razred. Zakon pravi, da učenci lahko napredujejo, ne pa da **morajo** napredovati v višji razred z nezadostnimi ocenami. Mnogi učitelji, zlasti pa starši razumejo zakonsko določilo tako, kakor da morajo učenci z nezadostnimi ocenami v vsakem primeru napredovati, kar pa ni točno. Zakon jasno pravi: »Če je razredni zbor mnenja, da bi bil zaradi napredovanja v višji razred otežkočen razvoj in uspeh učenca, ki je bil ocenjen v 5. do 7. razredu z negativno oceno iz dveh predmetov, razredni zbor po posvetovanju s starši lahko **odloči**, da mora učenec razred ponavljati.« Iz tega pa sledi, da ima razredni učiteljski zbor vso pravico in celo dolžnost odločiti, da učenec, ki nikakor ne bo mogel slediti v naslednjem razredu, ponavlja sedanji razred. Seveda je potrebno, da individualno pri vsakem učencu posebej zelo resno, vsestransko in z vso odgovornostjo pretehtamo svojo odločitev. Zakon zahteva, da učenčev neuspeh presodimo kompleksno.

Ravno tako kakor na spodnji stopnji, moramo tudi na zgornji stopnji presojati učenca v celoti. Zato je družbeno in tudi pedagoško upravičeno, da učenec, ki je na splošno dober in ima pozitivni uspeh v vseh učnih predmetih z izjemo v enem učnem predmetu, napreduje v naslednji razred. Dobri praktiki so zmeraj jasno čutili, kako nemogoče je, da bi učenca tako enostransko presojali, da bi zaradi ene nezadostne ocene moral ponavljati razred ter tako izgubil celo šolsko leto (pri čemer bi še enkrat rekapituliral sicer že uspešno predelano učno snov iz vseh ostalih predmetov). Znano je, da je na zgornji stopnji, kjer poučuje in vzgaja učence več predmetnih učiteljev, na splošno še vedno premalo medsebojnega sodelovanja in enotnega pedagoškega vplivanja razrednega učiteljskega zbora. Predmetni učitelj, ki poučuje svoj predmet, še zmeraj pogosto gleda na učenca izolirano samo skozi svoj učni predmet. Zato ne moremo napredovanja učenca prepustiti izključno enemu predmetnemu učitelju, temveč odloča o tem ves razredni učiteljski zbor.

Zakon pa na kraju pravi, da učenci 8. razreda zaključijo obvezno šolanje samo, če so ocenjeni iz vseh predmetov s pozitivnimi ocenami. Učenci, ki so ob koncu šolskega leta v 8. razredu ocenjeni iz enega ali več predmetov negativno, lahko z izpitom popravijo te ocene.

Zakonska določila o napredovanju učencev z nezadostnimi ocenami jasno povedo, kako je treba ravnati z učenci, ki imajo po dve ali po tri nezadostne ocene in več. Ne pove pa nam zakon, kako razumeti določila o napredovanju tedaj, če ima učenec nezadostno oceno iz enega učnega predmeta. Zato učitelji v praksi to pomanjkljivost zakonodavca različno tolmačijo. Eni menijo, da učenec z eno nezadostno oceno v vsakem primeru napreduje v višji razred, češ, da je to mogoče sklepati iz ostalih določil. Drugi pa pravijo, da je mogoče razumeti določilo »učenec je na splošno slab« tudi v primeru, če ima učenec nezadostno oceno na primer v slovenskem jeziku na nižji stopnji od 1. do 4. razreda. Mimo tega ne vemo, ali učenec lahko več let zapovrstjo napreduje v naslednji višji razred, če ima vedno nezadostno oceno iz istega učnega predmeta. To dejansko pomeni, da tak učenec nikakor ne zmore slediti novi učni snovi zaradi prevelikih vrzeli v bistvenih poglavjih, na katerih se vertikalno gradi razumevanje nadaljnje učne snovi. **Problem posebno močno izstopa pri tistih predmetih, kjer je učni načrt zgrajen strogo vertikalno, na primer pri matematiki, slovenskem jeziku, tujih jezikih in drugod. Te pomanjkljivosti zakonskih določil bi bilo nujno potrebno dopolniti s posebnimi predpisi o ocenjevanju in napredovanju učencev v osnovni šoli.**

Ob tolmačenju novega načina napredovanja učencev moramo poudariti potrebo po dodatni pomoči učencem, katerih učni napredek je v zastoju. Dejansko v praksi sploh ni mogoče izvajati nov način napredovanja ločeno od organizacije dodatne pomoči učencem. Razumljivo je, da učenci, ki so napredovali z eno ali celo več nezadostnimi ocenami v višji razred, ne morejo več slediti tekoči snovi v ustrezajočih učnih predmetih, zato doživljajo slej ko prej neuspehe, ovirajo druge učence ter delo učitelja. Zato morajo učenci nadoknaditi pomanjkljive osnove učnega predmeta iz prejšnjega razreda in uspešno »zamašiti« vse tiste vrzeli v učnem gradivu, ki so bistvene za razumevanje nadaljnje učne snovi določenega učnega predmeta. Zato zakon hkrati z novim načinom napredovanja nalaga šoli nalogo, naj »orga-

nizira vzgojno izobraževalno delo tako, da zagotovi napredek tudi učencem, ki zaostajajo in se počasneje razvijajo. To doseže z ustrezno prilagoditvijo pouka, z ustanavljanjem začasnih ali stalnih učnih krožkov ter s sodelovanjem z družbenimi organizacijami in ustanovami, ki delajo z učenci izven šole» (člen 28 zakona o osnovni šoli). Že med šolskim letom samim moramo pravočasno posredovati zelo šibkim učencem, ki sicer nimajo nezadostnih ocen, ustrezno dodatno pomoč v okviru rednega pouka ali pa izven pouka. Še posebej redno in načrtno dodatno pomoč pa je treba organizirati za tiste učence, ki so napredovali v višji razred z eno ali dvema nezadostnima ocenama. Ta zahteva postane še bolj razumljiva in nujna, če pomislimo, da mora učenec, ako hoče uspešno dovršiti osnovno šolo v 8. razredu, biti ocenjen iz vseh predmetov s pozitivno oceno.

Kljub temu, da zakon sicer govori o potrebi, nuditi pomoč učencem, katerih učni napredek je v zastoju, v že omenjenem 28. členu, pa je posvetil vendarle premalo pozornosti temu bistvenemu vprašanju. Če želimo, da bo nov način napredovanja pomenil resnično uspešen korak naprej v delu naših šol, potem ne smemo mimogrede odpraviti tega vprašanja. **Potrebno bi bilo že prej omenjenim posebnim predpisom dodati tudi širša in natančnejša določila o ustrezni organizaciji dodatne pomoči.** Pri organizaciji dodatne pomoči pa nastaja v praksi vrsta zapletenih vprašanj (obiskovanje učencev dodatne pomoči, izvajanje dodatne pomoči, nagrajevanje za tako delo itd.), o čemer bomo govorili še pozneje.

Ob zakonskih določilih napredovanja učencev in nudenju dodatne pomoči smo se zato obširneje ustavili, ker so mnogi starši, učiteljski zbori in šolska vodstva napačno razlagali zakon o osnovni šoli. Takšne napačne interpretacije so povzročile vrsto negativnih pojavov (slabši odnos staršev in učencev do šole in šolskega dela; nasprotovanje nekaterih učiteljev novemu načinu napredovanja; neupoštevanje zakonskih določil o prehajanju v višji razred; zniževanje izobrazbenih zahtev v posameznih šolah oziroma pri posameznih učiteljih; nepreudarne in ne dovolj pretehtane odločitve o napredovanju učencev z nezadostnimi ocenami; postavljanje administrativnih zahtev glede napredovanja učencev pri nekaterih šolskih vodstvih in posameznih prosvetnih svetovalcih).

V nasprotju z našimi vzgojnimi in izobraževalnimi smotri bi bilo, če bi zniževali izobrazbene zahteve na račun navideznega izkazovanja boljših učnih uspehov. Škodljiva je težnja nekaterih učiteljev v osnovni šoli, ki znižujejo zahteve pri ocenjevanju znanja, da bi na ta način čim več učencev izdelalo s pozitivnimi ocenami razred. To je »linija najmanjšega odpora«, ki bi močno ogrozila kakovost učno vzgojnega dela nasploh, kolikor bi se uveljavila med učiteljstvom. Zato moramo pravočasno zajeziiti takšne in podobne težnje, ki so se ponekod pokazale, ker niso v duhu naše šolske reforme.

Prav zato, ker je vprašanje organizacije in načinov izvajanja dodatne pomoči osrednje vprašanje, ki ga moramo reševati ob uveljavljanju novega načina napredovanja učencev, želimo vsestransko proučiti to pedagoško in psihološko problematiko.

Naša družba je izredno zainteresirana, da čim več otrok uspešno dovrši osnovno šolo, toda ne ob zniževanju zahtevnosti. Pospešen razvoj našega gospodarstva in javnega življenja zahteva namreč vse več strokovno dobro usposobljenih mladih ljudi. Strokovno poklicno izobrazbo pa si je na da-

našnji stopnji družbenega razvoja mogoče uspešno pridobiti le na osnovi solidne splošne osnovne izobrazbe in vzgoje, ki jo daje državljanom osnovna šola. Razen iz omenjenih potreb pa izhaja v naši šoli skrb za vsakega učenca še iz socialistične usmerjenosti naše družbe. Za to idejno usmerjenost je značilno, da želimo pri vzgojno izobraževalnem delu v osnovni šoli doseči, da ne bo noben učenec zapostavljen in izrinjen kot nesposoben in manjvreden. Vsak učenec naj postane glede na svoja nagnjenja in zmožnosti koristen član naše skupnosti. K temu smotru prav gotovo mnogo prispeva tudi nov način napredovanja učencev in skrbno organizirana dodatna pomoč. Zato lahko te nove pedagoške ukrepe reformirane šole ovrednotimo kot izraz humanega odnosa šole do učenca.

Nov način napredovanja učencev, ki ga je določil zakon o osnovni šoli, je družbeno, pedagoško in psihološko upravičen, če zakonska določila pravilno razumemo in zagotovimo osnovnim šolam res potrebne objektivne in subjektivne pogoje za kvalitetno redno vzgojno izobraževalno delo in dodatno pomoč.

2. DODATNA POMOČ KOT PROUČEVALNI PROBLEM

Nov način napredovanja učencev v osnovni šoli je rezultat našega reformnega procesa. Pedagoški ukrepi, da učenci napredujejo v naslednji razred tudi z eno ali dvema nezadostnima ocenama, vplivajo na celotno vzgojno izobraževalno delo osnovne šole. V uvodu smo sicer ugotovili, da je nov način napredovanja učencev vsekakor načelno napredno dejanje in v skladu z vzgojnimi smotri, ki jih je naša družba določila osnovni šoli. Vendar dejansko izvajanje novega načina napredovanja učencev v praksi povzroča vrsto resnih problemov in težav; vzgojni in didaktični problemi npr. nastajajo pri neposrednem vzgojnoizobraževalnem delu z učenci zaradi nekaterih psiholoških in pedagoških posledic, ki jih povzroča napredovanje učencev z nezadostnimi ocenami v višji razred. Eno najvažnejših, za zdaj še nerešenih, vprašanj v tej zvezi je nedvomno dodatna pomoč učencem.

Ugotoviti in ovrednotiti je treba novo vzgojno prakso naših šol, v katerih se sedaj že kažejo prvi rezultati prizadevanj šolske reforme. Nastajajoča **vzgojna praksa** mora postati vse bolj kriterij pravilnosti ustreznih pedagoških ukrepov. Če smo še do nedavnega zanemarjali vzgojno prakso in se z njo vse premalo okoriščali, ker je bila bolj ali manj »zastarela«, pa jo sedaj nikakor več ne moremo pogrešati pri preverjanju ustreznosti in učinkovitosti naših pedagoških ukrepov. Tudi za naš primer, ko proučujemo nov način napredovanja učencev, velja opozorilo, da ima »deduktivno grajena pedagogika nekoliko deklarativen značaj in razpravlja načelno, kar jo lahko zavede tudi v dogmatičnost, če ne izhaja iz spreminjajoče se vzgojne prakse«. (op. 2)

Osnovna napaka je, uveljavljati sedanji način napredovanja učencev z nezadostnimi ocenami, ne da bi hkrati organizirali za te učence tudi uspešno pomoč. Že pred uvedbo sedanjega načina ocenjevanja in napredovanja so posamezni učitelji nudili določeno pomoč učencem, ki so se prostovoljno vključili v razne interesne učne krožke in druge skupine v okviru šole ali pa pionirske oziroma mladinske organizacije. Te krožke pa so po večini obiskovali boljši učenci, ki so se posebno zanimali za učno snov in so jo zato želeli poglobiti in razširiti. Mnogo manj pa so učitelji nudili pomoč pri

učenju slabim in najslabšim učencem, ki so kakor koli zaostali za uspehom povprečnih učencev. »Ko pa smo sprejeli sklep o načelnem napredovanju učencev v višje razrede, je vprašanje pomoči slabšim učencem postalo družbeno in pedagoško posebej pomembno, saj bi brez posebne pomoči takim učencem lahko tako družbeno, kakor pedagoško utrpeli večjo škodo kot bi bila tista, če bi slabši učenci razred ponavljali« — je ugotovil Vladimir Cvetko pri analizi enoletnega izvajanja novega načina napredovanja učencev v praksi osnovnih šol (op. 3). Zato so učitelji, kakor so vedeli in znali, organizirali dodatno pomoč za učence, ki iz kakršnih koli vzrokov niso dosegli pozitivni učni uspeh. Tako nastajajo v šolski praksi raznovrstne oblike dodatne pomoči, ki imajo glede na svoj namen — pomagati učencem, doseči dober uspeh — zelo različno vrednost. V nekaterih osnovnih šolah uporabljajo celo popolnoma neustrezne načine pomoči. Zato je razumljivo, da mnogokrat požrtvovalna pedagoška vnema ni kronana z uspehom. Seveda dodatno pomoč ovirajo tudi številni objektivni vzroki, ki jim učiteljski zbor ni kos, vendar o tem pozneje. **Zaradi tega nastajajoča nova vzgojna praksa vedno močneje trka na vrata naše pedagoške teorije, da prouči in pomaga reševati problematiko napredovanja učencev in dodatne pomoči, ki postaja vse bolj pereča.** Da je resnično tako, nam dokazujejo različne razprave o tej problematiki v dnevnem in prosvetnem tisku (Delo, Prosvetni delavec, Otrok in družina, Prosvjetni list, Prosvjetni rad, Školske novine itd.). Celotni občni zbor Sindikata prosvetnih in znanstvenih delavcev LRS je ugotovil, da je nujno potrebno probleme, ki so nastali ob novem napredovanju in v tej zvezi vprašanje dodatne pomoči z vso resnostjo analizirati in uveljaviti ustrezne pedagoške ukrepe. (op. 4).

Da bi ugotovili **splošno stanje** glede napredovanja učencev in dodatne pomoči v osnovnih šolah naše republike, je Zavod za napredek šolstva LRS v okviru širšega proučevanja izvedel tudi »Anketo o napredovanju učencev z nezadostnimi ocenami in nudenju dodatne pomoči«. Izogniti se je namreč treba vsakemu prehitremu in ne dovolj z dokazi podprtemu posploševanju, kar je bilo še posebej opaziti pri tej pedagoški tematiki. Na neki šoli je učiteljski zbor ugotovil ob koncu preteklega šolskega leta negativne učne uspehe učencev, ki so napredovali z nezadostnimi ocenami. Te svoje rezultate so brž posplošili, češ, po naših šolah v Sloveniji se je pokazalo novo napredovanje kot zgrešeno. Ali: Na drugi šoli pa so posamezni učitelji opazili, da so se pri njih taki učenci popravili do kraja šolskega leta in zaključili, da je vsekakor nov način napredovanja učencev dober. Itd. Itd.

Z napredovanjem učencev pa ni povezana le dodatna pomoč slabšim učencem, ampak v veliki meri tudi načini ugotavljanja in ocenjevanja znanja učencev v osnovni šoli. Vemo, da ima naš sedanji način ocenjevanja celo vrsto zelo resnih pomanjkljivosti, katerih rezultat je v takih primerih zlasti neobjektivnost šolskih ocen in tudi na osnovi takšnih ocen odločamo, ali bo učenec napredoval s pozitivno ali nezadostno oceno ali pa bo razred ponavljal! Ker pa je prevladujoča praksa ocenjevanja znanja še vedno takšna, kot jo je uveljavila tradicija in se še tudi lep čas ne bo spremenila v celoti, moramo to dejstvo pri proučevanju našega problema upoštevati kot izhodišče. Ni pa mogoče v našem sestavku obravnavati vseh vprašanj, ki sicer dejansko tvorijo kompleksno celoto: novo napredovanje učencev — sistem ugotavljanja in ocenjevanja znanja — dodatna pomoč. Zato se bomo pri našem delu omejili le na obravnavanje problematike dodatne pomoči.

Da ne bomo le govorili in pojasnjevali, kako je treba organizirati in izvajati dodatno pomoč za učence v osnovni šoli, moramo najprej prikazati, kakšno je stanje dodatne pomoči v naših šolah. Gotovo je, da ne smemo biti nestrpni in da ne moremo pričakovati, da se bo že v prvih dveh letih izvajanja zakona o osnovni šoli njegov smisel popolnoma uveljavil in v tej zvezi nov način napredovanja ter dodatna pomoč. Vendar pa je že sedaj zelo potrebno in koristno zbrati splošna ter bistvena zapažanja o uresničevanju, pomanjkljivostih in napakah, ki so se že pokazale v neposredni praksi. Na osnovi objektivnih ugotovitev bomo edino lahko razčistili nejasnosti, pomagali učiteljem in tako pripomogli k izboljšanju učnega uspeha. Hkrati pa bomo tudi spoznali, katera odprta vprašanja je treba skrbno študirati. Prav gotovo se ne moremo zadovoljiti s tem, da nam bo praksa sama brez študijskega ugotavljanja in preverjanja pokazala, kako je z novim načinom napredovanja učencev in na kakšne načine je treba organizirati dodatno pomoč, da bo resnično uspešna. Tudi za naš problem velja ugotovitev dr. Vlada Schmidta: »Včasih se tolažimo, da praksa tudi brez posebnega kritičnega preverjanja prej ali slej sama pokaže, koliko je kak ukrep vreden, toda ta izkušnja je drago plačana; dolgo časa je treba nanjo čakati in pa na tak način ne izvemo za vzroke takih ali drugačnih praktičnih rezultatov našega pedagoškega ukrepanja. Zato nas tako »avtomatično« preverjanje glede nadaljnjega dela pušča v temi.« (Uvod v pedagoško metodologijo, stran 55; DZS, Ljubljana, 1960).

Ker je problematika dodatne pomoči kompleksni proučevalni problem, je prav, da ga razčlenimo na posamezna poglavja zaradi lažje analize in interpretacije:

1. Smoter in mesto dodatne pomoči;
2. Potrebe po dodatni pomoči v naših osnovnih šolah;
3. Odnos učiteljev do dodatne pomoči;
4. Organizacija dodatne pomoči;
5. Načini izvajanja dodatne pomoči;
6. Odnos učencev do dodatne pomoči.

3. O NAČINU PROUČEVANJA

Ker želimo ugotoviti in ovrednotiti dodatno pomoč kakor na splošno poteka v praksi naših osnovnih šol, smo uporabili deskriptivno metodo raziskovanja. Potrebno je, da dobimo prvo orientacijo in pregled problematike dodatne pomoči v naši republiki. Zato smo na Zavodu za napredek šolstva LRS, kakor sem že omenil, izvedli široko zasnovano anketo, ki je kompleksno zajela problematiko napredovanja učencev in vprašanja dodatne pomoči. Metodo ankete smo uporabili zato, ker ni bilo mogoče na noben drug način dobiti reprezentativnih podatkov za vso republiko. Menim, da je anketna metoda ustrezala našemu proučevalnemu namenu, ker smo v anketi povpraševali ali po objektivnih dejstvih ali pa smo želeli izvedeti prav subjektivna mnenja anketirancev (na primer odnos do dodatne pomoči itd.).

Anketna vprašalna pola je bila razdeljena na tri smiselne dele: 1. vprašanja o napredovanju učencev in njihovem nadaljnjem učnem uspehu; 2. vprašanja o dodatni pomoči in 3. vprašanja, kjer so učitelji in ravnatelji izrazili svoj osebni odnos do te problematike. Posamezna vprašanja smo

sestavili na osnovi izkušenj, ki smo jih pridobili pri predhodnem poskusnem anketiranju štirih šol. V posebnih navodilih smo med drugim tudi motivirali učitelje, da bi bili voljni natančno odgovoriti na vsa vprašanja. Prikazali smo jim pomembnost njihovega sodelovanja pri reševanju zastavljenih vprašanj in kako naj anketne rezultate uporabijo pri konkretni pedagoški analizi na njihovi šoli. Skratka: zagotoviti smo skušali vse pogoje, da bi bila anketa pravilno izvedena. Vprašalne pole so učitelji in ravnatelji osnovnih šol izpolnjevali ob polletju šolskega leta 1960/61 in ob zaključku istega šolskega leta.

Reprezentativnost odgovorov smo zagotovili s posebnim vzorcem, ki nam ga je pomagal sestaviti Inštitut za statistiko pri Univerzi v Ljubljani. Da bi mogli dobljene anketne rezultate zanesljivo posplošiti na vse osnovne šole v LR Sloveniji, je bilo treba vzorec sestaviti po naslednjih kriterijih:

1. razvitost šol (popolnoma razvite osnovne šole z razredi od 1 do 8, nepopolno razvite osnovne šole z razredi 1 do 4 oziroma 5, osnovne šole z delno normalno organiziranim poukom in delno kombiniranim poukom, osnovne šole samo s kombiniranim poukom);

2. gospodarsko-kulturna struktura krajev, kjer so osnovne šole (mesto, industrijsko mesto, podeželje — ta razdelitev pride v poštev le pri popolnoma razvitih šolah z 1 do 8 razredov, kajti ostale šole so z nepomembnimi izjemami izključno na podeželju);

3. število učencev po razredih glede na vsak tip šol;

4. spol učencev (enako razmerje v posameznih razredih in tipih šol).

Na ta način smo dobili konkretno za naše raziskavanje šest tipov osnovnih šol ali osnovnih stratumov, ki smo jih pri izbiri šol in poskusnih oseb natančno upoštevali. Omenjeni vzorec je natančno razviden v tabeli števil. 1. V pregledu vzorca so tudi točno navedeni podatki o izvedbi oziroma realizaciji postavljenega vzorca.

Znotraj posameznih stratumov je omejen slučajnostni vzorec šol, ki ustreza splošnemu stanju osnovnih šol v LRS, kakor ga je ugotovil za leto 1959/60 Zavod za statistiko. V vzorcu je zagotovljena tudi enakomerna regionalna razporeditev izbranih šol po okrajih in pokrajinah naše republike. V tabeli prikazana stratifikacija šol omogoča izvajanje zanesljivih primerjav med tipi šol in tipi krajev (mesto — industrijsko naselje — podeželje).

Iz prikazane tabele št. 1 povzemamo, da je v vzorec vključenih 222 ali 19 % vseh šol, 1788 ali 23 % vseh oddelkov in 56.183 ali 23 % vseh učencev osnovnih šol Slovenije. 10 šol je pomanjkljivo odgovorilo na anketna vprašanja in smo jih izločili pri statistični obdelavi rezultatov. Te šole pa manjkajo proporcionalno iz vseh stratumov enako, tako da vrednost vzorca ni v ničemer bistveno oškodovana. Dejansko je v rezultatih ankete upoštevanih 212 šol, 1664 oddelkov in 53.178 učencev osnovnih šol LRS. V tabeli št. 2 so prikazani anketirani učenci po razredih, spolu in tipih šol.

Prikazani vzorec je torej tako zgrajen, da lahko anketne rezultate posplošimo na vso republiko Slovenijo, kakor da smo anketirali prav vse 1200 šol in vse učence osnovnih šol. Pri preverjanju zanesljivosti vzorca (zaradi preobširnosti statističnih postopkov jih tu ne moremo navesti) je dr. Marjan Blejec ugotovil po metodi razmerij, da se giblje napaka, ki smo ji izpostavljeni, od 0,1 do 0,2 %. Ta ocena zanesljivosti vzorca oziroma posplošitev je izredno kvalitetna. Na primer: le 6 učencev manj smo ugotovili pri posplošitvi na osnovi naših anketnih rezultatov, kakor jih je dejansko pri popisu

Pregled vzorca anket o napredovanju učencev in dodatni pomoči za osnovne šole
v LR Sloveniji

Tipi osnovnih šol — osnovni stratumi	Osnovna populacija v LRS			Vzorec				Realizacija vzorca		
	N_k	X_k	Y_k	s_k	$f_k\%$	n_k	X_k	Y_k	n_r	X_r Y_r
I. Razvite osnovne šole z 1—8 razr. — industrijsko mesto	61	1.222	41.801	3	33	21	396	13.444	21	409 13.308
II. Razvite osnovne šole z 1—8 razr. — mesto	71	1.432	47.563	3	33	24	490	16.106	23	421 14.153
III. Razvite osnovne šole z 1—8 razr. — podeželje	210	2.487	77.990	6	17	35	426	13.213	34	362 12.612
IV. Normalno razvite osnovne šole z 1—4 razr. ali 5 razredi	110	451	12.413	5	20	23	104	2.921	21	100 2.527
V. Osnovne šole z delno normalnim — delno kombiniranim poukom	306	1.312	38.241	6	17	50	224	6.921	48	226 7.125
VI. Osnovne šole samo s kombiniranim poukom	414	899	21.966	6	17	69	148	3.578	65	146 3.453
SKUPAJ VSI TIPI ŠOL	1.172	7.803	239.974	—	—	222	1.788	56.183	212	1.664 53.178

Tabela št. 1

Legenda:

- N_k = število osnovnih šol v LRS po tipih šol ali stratumih
- X_k = število oddelkov v LRS po tipih šol
- Y_k = število učencev v LRS v osnovnih šolah po stratumih
- s_k = stopnja izbora za slučajnostni vzorec po stratumih
- $f_k\%$ = vzorčen delež izbranih šol po stratumih
- n_k = število izbranih šol v vzorcu po stratumih
- x_k = število oddelkov v izbranih šolah po tipih šol
- y_k = število učencev v izbranih šolah po tipih šol
- n_r = število šol, ki so dejansko odgovorile na anketo
- x_r = število oddelkov v šolah, ki so odgovorile na anketo
- y_r = število učencev v šolah, ki so odgovorile na anketo

ugotovil Zavod za statistiko; pri številu ponavljavcev v letu 1959/60 je za 18 učencev razlike; pri ugotavljanju števila učencev je razlika za 82 učencev in pri učenkah za 184 itd. Te razlike — statistične napake — je treba pre-sojati glede na skupno število vseh učencev v osnovnih šolah 239.974 učen-cev. Tako nazorno spoznamo, kako nepomembne so te razlike!

Obdelava anketnega gradiva je potekala takole: Anketno gradivo smo najprej grupirali po šolah in stratumih. Na ta način smo dobili splošen pre-gled osnovnega gradiva. Nato smo podatke splošno statistično obdelali in rezultate tabelarno uredili. Ugotovili smo tudi procentualna razmerja pri najbolj pomembnih rezultatih. Potem pa smo začeli izračunavati ekspan-dirane rezultate (pri posploševanju na vso republiko). Konkretno anketne rezultate, ki smo jih dobili na osnovi vzorčne populacije, smo razširili ali eskpandirali na vse šole in učence v LRS. To smo izvedli po posebnih ob-

Učenci po razredih, spolu in stratumih, ki jih je zajela anketa

Tipi šol stratumi		Razredi								SKUPAJ
		1. r.	2. r.	3. r.	4. r.	5. r.	6. r.	7. r.	8. r.	
I.	m.	860	862	907	933	985	915	752	439	6.653
	ž.	788	845	864	965	933	940	744	576	6.655
	sk.	1.648	1.707	1.771	1.898	1.918	1.855	1.496	1.015	13.308
II.	m.	884	941	912	1.051	1.051	961	775	576	7.151
	ž.	888	828	892	883	1.005	981	791	734	7.002
	sk.	1.772	1.769	1.804	1.934	2.056	1.942	1.566	1.310	14.153
III.	m.	797	783	841	819	1.057	1.003	685	372	6.357
	ž.	822	681	799	766	1.003	924	775	485	6.255
	sk.	1.619	1.464	1.640	1.585	2.060	1.927	1.460	857	12.612
IV.	m.	295	274	324	271	160	—	—	—	1.324
	ž.	280	251	262	240	170	—	—	—	1.203
	sk.	575	525	586	511	330	—	—	—	2.527
V.	m.	628	633	608	670	422	324	214	69	3.568
	ž.	616	671	604	552	389	334	261	130	3.557
	sk.	1.244	1.304	1.212	1.222	811	658	475	199	7.125
VI.	m.	288	309	388	348	189	171	107	39	1.839
	ž.	328	243	249	269	177	178	116	54	1.614
	sk.	616	552	637	617	366	349	223	93	3.453
Sku- paj	m.	3.752	3.802	3.980	4.092	3.864	3.374	2.533	1.495	26.892
	ž.	3.722	3.519	3.670	3.675	3.677	3.357	2.687	1.979	26.286
	sk.	7.474	7.321	7.650	7.767	7.541	6.731	5.220	3.474	53.178

Tabela št. 2

sežnih statističnih izračunavanjih po metodi razmerij in metodi enostavnih ocen. Šele sedaj lahko rezultate iz posameznih stratumov vnesemo v skupni zbirnik za celotno republiko, da dobimo globalni pregled problematike. V tabeli št. 3 so na primer navedeni ekspan-dirani — posplošeni rezultati za število učencev po razredih, spolu in stratumih. (Prelili smo tabelo št. 2 v tabelo št. 3!)

Učenci po razredih, spolu in stratumih v osnovnih šolah LRS

Tipi šol		Razredi								SKUPAJ
		1. r.	2. r.	3. r.	4. r.	5. r.	6. r.	7. r.	8. r.	
I.	m.	2.701	2.708	2.849	2.931	3.094	2.874	2.362	1.379	20.898
	ž.	2.475	2.654	2.714	3.031	2.931	2.953	2.337	1.810	20.905
	sk.	5.176	5.362	5.563	5.962	6.025	5.827	4.699	3.189	41.805
II.	m.	2.971	3.162	3.065	3.532	3.532	3.230	2.604	1.936	24.032
	ž.	2.984	2.783	2.998	2.967	3.377	3.297	2.658	2.467	23.531
	sk.	5.955	5.945	6.063	6.499	6.909	6.527	5.262	4.403	47.563
III.	m.	4.928	4.842	5.201	5.065	6.536	6.202	4.236	2.300	39.310
	ž.	5.083	4.211	4.941	4.737	6.202	5.714	4.792	2.999	38.679
	sk.	10.011	9.053	10.142	9.802	12.738	11.916	9.028	5.299	77.989
IV.	m.	1.449	1.346	1.592	1.331	786	—	—	—	6.504
	ž.	1.375	1.233	1.287	1.179	835	—	—	—	5.909
	sk.	2.824	2.579	2.879	2.510	1.621	—	—	—	12.413
V.	m.	3.371	3.397	3.263	3.596	2.265	1.739	1.149	370	19.150
	ž.	3.306	3.601	3.242	2.963	2.088	1.793	1.401	698	19.092
	sk.	6.677	6.998	6.505	6.559	4.353	3.532	2.550	1.068	38.242
VI.	m.	1.832	1.966	2.468	2.214	1.202	1.088	681	248	11.699
	ž.	2.087	1.546	1.584	1.711	1.126	1.132	738	344	10.268
	sk.	3.919	3.512	4.052	3.925	2.328	2.220	1.419	592	21.967
Skupaj	m.	17.252	17.421	18.438	18.669	17.415	15.133	11.032	6.233	121.593
	ž.	17.310	16.028	16.766	16.588	16.559	14.889	11.926	8.318	118.384
	sk.	34.562	33.449	35.204	35.257	33.974	30.022	22.958	14.551	239.977

Tabela št. 3

II.

4. SMOTER IN MESTO DODATNE POMOČI V REFORMIRANI OBVEZNI ŠOLI

Vsak učenec, ki je telesno in duševno normalno razvit, lahko uspešno osvoji učni program v osnovni šoli. To se pravi, da pridobi potrebno znanje, spretnosti in privajenosti, seveda le tedaj, če je redno vzgojno izobraževalno delo res kvalitetno. Kajti učni načrt je sestavljen glede na povprečne sposobnosti, nagnjenja in zanimanja učencev v razvojnem obdobju, ko obiskujejo obvezno šolo. Pri tem upoštevamo, da moramo učencu zagotoviti objektivne pogoje za učenje doma in v šoli (zvezke, šolske potrebščine, učbenike; delovni prostor za učenje, skrben nadzor itd. itd.). Reformirana osnovna šola pa je dolžna skrbeti tudi za uspešen razvoj tistih učencev, ki zaostajajo in se bolj počasi razvijajo. Hkrati pa ne smemo pozabiti na to, da omogočimo čim hitrejši razvoj nadarjenih učencev.

Večina naših šol ne posveča dovolj skrbi boljšim učencem. Posebna dodatna pomoč je potrebna za nadarjene učence. Tako je v prvem letu izvajanja šolske reforme samo 194 ali 16 % vseh osnovnih šol v naši republiki organiziralo načrtno pomoč boljšim učencem v interesnih krožkih, pionirskih tribunah, med rednim poukom, pri ekskurzijah itd. Res je, da pri tem niso bili upoštevani vsi tisti krožki in skupine, ki so bile organizirane v okviru pionirske in mladinske organizacije. Prikazani odstotek šolskih vodstev in učiteljskih zborov, ki so v skladu z zahtevami zakona o osnovni šoli poskrbeli za posebno pomoč nadarjenim učencem, je nizek. Za našo skupnost pa so nadarjeni učenci izredno dragoceni (op. št. 5).

Pedagoško in družbeno pa je danes pri nas še bolj aktualna dodatna pomoč za učence, ki kakorkoli zaostajajo pri učenju. Prav to vrsto dodatne pomoči za slabe in najslabše učence želimo proučiti. **Skrb za vsakega učenca, posebej pa za slabše učence, je humana in napredna naloga, ki jo stvarno uresničuje samo socialistična družba.** Ni treba posebej utemeljevati, da bi tako postavljeno zahtevo po pomoči slehernemu učencu zaman iskali v preteklih družbenih sistemih.

Osnovni namen dodatne pomoči je, pomagati učencem, ki nikakor ne morejo učnega gradiva usvojiti pri rednem pouku. Zato naj s posebnimi načini in dodatnim delom popravijo nezadovoljiv učni uspeh. Učenci naj pri dodatni pomoči zamašijo najbolj pogloblitve vrzeli v prejšnji učni snovi, razvijejo privajenosti in tiste umske sposobnosti, ki so nujno potrebne za razumevanje nadaljnje učne snovi. Z bolj prilagojenimi načini učnega dela želimo pomagati posameznim učencem, da bodo izboljšali slab učni uspeh na osnovi lastnega prizadevanja, dela in napredka pri takem učnem predmetu, pri katerem kljub vsem učiteljevim naporom pri rednem pouku ne uspevajo. **Iz tega jasno sledi, da je prvi in najvažnejši pogoj za uspeh učencev, tudi slabših, čim bolj kvalitetno redno vzgojno izobraževalno delo.** Po-

polnoma zgrešeno pa bi bilo, da bi učitelj s posebej organiziranim dodatnim delom popravljaj svoje napake in pomanjkljivosti, ki jih je zagrešil zaradi lastnega nekvalitetnega dela pri rednem pouku.

Dolžnost učitelja je, da skuša z upoštevanjem načela individualnega ravnanja in drugimi postopki pri rednem pouku narediti vse, da bi tudi sicer šibki učenci uspeli usvojiti vsaj najosnovnejše učno gradivo (analizirati vzroke neuspeha pri posameznih učencih, dajati posebne domače vaje in naloge, pri rednem pouku načrtno z raznimi zahtevami te učence aktivizirati, pogovoriti se z učenčevimi starši o njihovi pomoči doma pri učenju, zagotoviti ustrezne pogoje za učenje doma itd.). Šele nato, ako vse te mere skrbijo za slabše učence ne zaležejo, vključimo učence v redno dodatno pomoč. To pomoč dajemo tistim učencem, ki so nezadostni ali pa tako šibki, da ji mgrozi neuspeh iz kakršnihkoli vzrokov (so umsko podpovprečni; nimajo doma osnovnih pogojev za učenje in jih tudi objektivno ni mogoče zagotoviti; učenci, ki zaradi drugih vzrokov ne dosegajo pozitivnega uspeha, kot je vzgojna zanemarjenost, problematičnost, trajna nezainteresiranost in podobno). Učiteljeva naloga pa je, da glede na vzroke neuspeha pri posameznem učencu izbere ustrezeni način predvsem individualnega dela.

Obe vrsti dodatne pomoči, tako za boljše učence, kakor za slabše, moramo ločiti od svobodnih aktivnosti. Svobodne aktivnosti so del celotnega vzgojno izobraževalnega procesa v osnovni šoli, čeprav niso vključene v redni pouk. S svobodnimi dejavnostmi šola zadovolji nagnjenja in posebna zanimanja učencev ter njihove potrebe po ustvarjalnem delu, pri čemer je poudarek na prostovoljnosti. Tako omogočajo tudi, da uspešneje organiziramo in izkoristimo prosti čas učencev. Te dejavnosti nudijo širše možnosti za povezovanje šole z življenjem, šole z družbenimi organizacijami in starši. Vidimo torej, da so smotri svobodnih dejavnosti učencev čisto drugačni od smotrov, ki jih imamo pri dodatni pomoči. Če je dodatna pomoč za boljše, nadarjene učence sorazmerno čestokrat v praksi tesno povezana s prostovoljnim interesnim krožkom, pa tak način dela nikakor ne velja kot pomoč slabšim učencem.

Dodatno pomoč moramo tudi razlikovati od dopolnilnega pouka. Novi učni načrt za osnovne šole v LRS namreč predvideva posebne dopolnilne ure v okviru rednega pouka, ki jih določijo sveti za šolstvo občinskih ljudskih odborov. V 7. in 8. razredu lahko omenjeni sveti za šolstvo po posvetovanju z učiteljskimi zbori, šolskimi odbori, gospodarskimi in družbenimi organizacijami določijo 3 ure na teden za tista predmetna področja, ki so učencem v njihovi komuni najpotrebnejša. Ure dopolnilnega pouka so obvezne za vse učence v komuni. Po dosedanjih podatkih redno izvaja dopolnilni učni načrt 65 ali 5,5 % vseh osnovnih šol v naši republiki. Torej vidimo, da ima dopolnilni pouk drugačno vlogo v življenju šole, kakor dodatna pomoč

Morda se zdi na prvi pogled nepotrebno razpravljati o razmejitvi teh posebnih nalog šolskega dela, ki jih je prinesla šolska reforma. Vendar ni tako. V neposredni šolski praksi ugotavljamo mnogo primerov, da učitelji, starši, člani šolskih odborov in tudi šolska vodstva zamenjujejo te nove naloge med seboj ter ne razumejo smotrov posameznih oblik posebnega dela z učenci. To ugotovitev potrjujejo tudi podatki naše ankete, v kateri so šolska vodstva in učitelji povedali, kako so organizirali in izvajali dodatno pomoč, katere učence so vključili v to pomoč itd. Navedli bomo le nekaj

zgovornih dejstev, ki kažejo, da mnogi učitelji niso dovolj doumeli pravega smisla dodatne pomoči.

V preteklem šolskem letu 1960/61 je prejemale v naši republiki kar 87.200 ali 36 % vseh učencev dodatno pomoč v prvem polletju. V drugem polletju se je število tistih, ki so bili deležni pomoči, še povečalo na 92.000 ali 39 % vseh učencev v osnovnih šolah! Hkrati pa 300 šol ali 25 % vseh osnovnih šol sploh ni organiziralo dodatne pomoči! To pomeni, da je dejansko prejemale dodatno pomoč v ostalih 75 % osnovnih šol še več učencev. Dodatno pomoč so po večini dobivali hkrati v istih skupinah dobri in slabi ter najslabši učenci. Torej v istih skupinah so bili učenci, ki nimajo nezadostnih ocen (niti niso sicer šibki v učni snovi) in učenci, ki nikakor ne zmorejo zadostiti osnovnim minimalnim zahtevam ter po podatkih celo učenci, ki se posebno zanimajo in se odlikujejo po nadpovprečnem znanju in sposobnostih! Takih mešanih skupin je bilo 79 %. Samo 21 % skupin je bilo organiziranih tako, da so slabši učenci dobivali pomoč skupaj, boljši pa skupaj. Lahko bi še dalje navajali podobne primere, vendar tega ne bomo storili, ker se bomo z njimi spoznali še pozneje.

Potrdila se je stara izkušnja, da je za določeno dejavnost — v našem primeru za izvajanje dodatne pomoči — treba najprej doumeti njen pravi **smisel in namen**. Če želimo, da bo dodatna pomoč uspešna, potem za to ni dovolj le požrtvovalna vnema učiteljev, marveč jo je treba najprej pravilno zastaviti in izvajati.

5. POTREBE PO DODATNI POMOČI V NAŠIH OSNOVNIH ŠOLAH

Če je bila prej pomoč posameznih učiteljev slabšim učencem zelo koristna, pa je z novim načinom napredovanja učencev postala nujno potrebna.

Prvič. Najbolj so potrebni pomoči pri učenju, kakor smo že dejali, tisti učenci, ki so napredovali v višji razred z nezadostno oceno v enem ali več učnih predmetih. Ti učenci so v najtežji situaciji, ker morajo zamašiti z dodatnim delom glavne vrzeli v učni snovi prejšnjega razreda, da bi mogli uspešno slediti novi učni snovi. Hkrati pa seveda potrebujejo več časa kot ostali učenci, da osvojijo tekoče gradivo sedanjega razreda. Zato je razumljivo, da učenci, ki so napredovali s tremi ali več nezadostnimi ocenami, večini ne zmorejo nadoknaditi manjkajočih osnov.

Če bi učenci namreč razred ponavljali, bi predelovali isto učno snov še enkrat in bi imeli tako lažje pogoje za dojetje učne snovi kot prvič. Težave so največje pri vertikalno zgrajenih učnih predmetih (n. pr. matematika, slovenski jezik, tuji jezik, fizika).

Drugič. Redne pomoči so potrebni tudi šibki učenci, ki so sicer prejšnji razred izdelali, vendar so bili v celoti komaj zadostni. Učna snov pri posameznem predmetu jim je že v preteklem letu delala velike težave, v naslednjem razredu pa zopet nihajo med pozitivno in negativno oceno.

Tretjič. K dodatni pomoči je treba priključiti še tiste ponavljavce, za katere predvidevamo, da jim bo učna snov delala težave kljub rekapitulaciji. Seveda pa mnogim ponavljavcem posebna dodatna pomoč ne bo potrebna, ker jih uspemo pri rednem pouku aktivizirati.

Posebno pozornost moramo posveti tudi tistim učencem, ki jih preživljajo samo matere, ki so zaposlene. Na te nas še posebej opozarjajo

podatki iz naše ankete, da znatno več ponavljavcev in zlasti učencev, ki so napredovali z nezadostno oceno v višji razred, živi samo pri materah, ki so najbolj pogostokrat zaposlene ves dan. Razumljivo je, da kljub veliki skrbi te matere za svoje otroke ne morejo najti dovolj časa za potreben nadzor in pomoč pri učenju doma.

Sedaj pa pogledajmo, kakšne in kolikšne so realne potrebe po dodatni pomoči učencem v naših osnovnih šolah v Sloveniji, in sicer v katerih razredih in pri katerih predmetih. Dejanske potrebe po posebni pomoči lahko ugotovimo na več načinov: tako, da analiziramo učni uspeh v posameznih razredih in učnih predmetih ali pa vprašamo učitelje v neposredni praksi, pri katerih predmetih je pomoč najbolj potrebna ali pa, da glede na učni načrt posameznih predmetov po razredih ugotovimo, kje bo dodatna pomoč bolj potrebna in kje v manjši meri.

Učenci v osnovni šoli so dosegli ob koncu šolskega leta 1959/60 naslednji učni uspeh: Razred je izdelalo s pozitivno oceno 199.902 ali 87,4 % vseh učencev in z negativno oceno 18.677 ali 8,2 % učencev (12.149 ali 5,3 % učencev z eno nezadostno; 5.868 ali 2,6 % z dvema nezadostnima ter s tremi in več nezadostnimi ocenami 660 ali 0,3 % vseh učencev v osnovni šoli). Skupno je torej izdelalo razred 95,6 % učencev po novih določilih napredovanja v osnovni šoli, medtem ko razreda ni izdelalo 9.080 ali 4,1 % učencev. Za organizacijo dodatne pomoči pa je predvsem važno, v katerih posameznih in učnih predmetih učenci ponavljajo razred oziroma so napredovali z nezadostnimi ocenami. Pregled učnega uspeha po razredih je razviden iz naslednje tabele, ki smo jo sestavili po podatkih Zavoda LRS za statistiko:

Učenci v osnovni šoli po uspehu in razredih ob koncu šolskega leta 1959/60 v LRS

Razredi	Ponavljajo razred		Napred. z nezad. oc.		Skupaj	
	število	odstotek	število	odstotek	število	odstotek
1. razred	2.215	6,3	1.559	4,4	3.774	10,7
2. razred	1.199	3,4	1.908	5,5	3.107	9,1
3. razred	1.012	2,8	2.357	6,7	3.369	9,5
4. razred	993	2,9	2.502	7,7	3.495	10,6
5. razred	1.425	4,4	3.956	10,2	5.381	14,6
6. razred	1.537	5,7	4.108	15,4	5.645	21,1
7. razred	644	3,5	2.295	12,4	2.939	15,9
8. razred	317	2,8	—	—	317	2,8
Skupaj	9.342	4,1	18.685	8,2	28.027	12,3

Tabela št. 4

Iz prikazanih podatkov v tabeli sledi, da na nižji stopnji v 1., 2. in 3. razredu učenci pogosteje ponavljajo razred in manj napredujejo z nezadostno oceno. To je razumljivo, ker vemo, da učenci na tej razvojni stopnji zelo težko nadoknadijo učno snov, posebno pri slovenskem jeziku in matematiki. Zato ne bi mogli uspešno sprejemati nove učne snovi pri teh predmetih, kjer je učni načrt zgrajen vertikalno.

V naši osnovni šoli ponavlja največ učencev prav v prvem razredu, ker je splošni duševni razvoj nekaterih učencev v zaostanku. Učiteljice, ki poučujejo v elementarnem razredu, pravijo, da so ti učenci premalo zreli tako v umskem kakor v socialnem pogledu. V navedenem šolskem letu je ponavljalo 2.240 ali 6,3 % vseh učencev v prvem razredu in 1.560 ali 4,4 % jih je napredovalo z nezadostnimi ocenami v drugi razred. Torej približno 11 % ni moglo zadostiti vsaj minimalnim zahtevam, ker je bil na splošno njihov napredek v zastoju. Enake izide so ugotovili tudi v LR Hrvatski ter Bosni in Hercegovini.

Znano je, da mora biti vzgojno-izobraževalno delo v prvih razredih osnovnih šol še posebej metodično in psihološko poglobljeno. To pa se pravi, naj vodijo elementarne razrede najbolj izkušene in osebno uravnotežene učiteljice na šoli. Vendar je problem še drugje. Izkušnje namreč kažejo, da del učencev ali pre zgodaj vstopi v šolo ali pa ni duševno dovolj pripravljen za šolsko delo. Zato bi bilo prav, da bi se več otrok kot doslej pripravljalo za vstop v šolo v otroških vrtcih in vzgojno varstvenih ustanovah, kjer pa moramo zagotoviti res kvalitetno vzgojno delo. Razen tega bi bilo prav, po mnenju strokovnjakov, da bi pri nas uvedli zrelostni preizkus ob vstopu otrok v šolo. Tako naj bi objektivno ugotovili, ali je otrok telesno, umsko in socialno primerno razvit, da bo lahko izpolnjeval naloge, ki mu jih nalaga šola. Odpraviti bi namreč bilo treba administrativen način vpisovanja otrok v prvi razred, kjer upoštevamo samo, kdaj je otrok rojen in koliko prostora je na šoli.

V 4. razredu, posebno pa v 5. razredu, nastopa večje število učencev, ki so napredovali z nezadostno oceno v naslednji razred. V četrtem razredu je takih učencev 7,7 %; v petem razredu pa se odstotek že povzpne na 10,2 % takih učencev. Posebno se poveča število učencev, ki so napredovali z nezadostnimi ocenami, na zgornji stopnji. In sicer je takih učencev v 6. razredu kar 15,4 % in v 7. razredu 12,4 %, kar predstavlja nedvomno velik problem za normalno učnovzgojno delo v razredu.

Povprečno 4,1 % učencev ponavlja razred in 8,2 % jih je napredovalo z nezadostno oceno, kar znaša skupaj veliko število 28.027 ali 12,3 % vseh učencev, katerih učni napredek je bil bolj ali manj v zastoju v šolskem letu 1959/60. Razen tega posebej opazimo, da je še precej boleč prehod učencev iz razrednega pouka v predmetni pouk. Prej je bil ta prehod sicer mnogo težji iz 4. v 5. šolsko leto, ker je bil bolj nagel in oster, saj je bil pouk v 5. razredu že strogo predmetno organiziran. Še vedno pri tem prestopu iz 5. v 6. razred petina vseh učencev ne uspe, kljub prehodnemu petemu razredu, kjer je učno delo organizirano deloma še kot razredni pouk, deloma pa že kot predmetni pouk.²

Učni uspeh učencev v šestih razredih v nekaterih drugih republikah (Bosna, Hercegovina, Hrvatska) kaže enako podobo kot v Sloveniji! Zato naveden neuspeh učencev ni slučajen pojav, ki bi bil značilen le za šolsko leto 1960/61 in za slovensko osnovno šolo. Nekateri pedagogi in psihologi pri nas predlagajo, da bi uvedli že od začetka tretjega razreda naprej deloma predmetni pouk s tem, da bi na primer telesno vzgojo in glasbeni pouk ali likovni pouk poučeval poseben učitelj. Na ta način naj bi se učenci postopoma privajali na predmetni pouk in bi tako morda dosegli boljši učni uspeh na srednji stopnji. To domnevo bi bilo potrebno najprej preizkusiti v praksi. V vsakem primeru pa je nujno potrebno, da razredni učitelj in

predmetni učitelji med seboj ne le tesno sodelujejo, temveč tako izobrazbene kot vzgojne zahteve skupno planirajo in jih vsklajajo, da bi bili učenci petega in šestega razreda še naprej bolj koordinirano in zato primerneje obremenjeni. Razredni zbor, ki ga naj res vodi in usmerja razrednik, naj bi enotneje izvajal učni načrt in vplival vzgojno. Kakor pa kažejo izkušnje, se zberejo razredni zbori med letom čestokrat le takrat, kadar je treba obravnavati določene prestopke učencev in jih sankcionirati ali kadar se je pokazal neuspeh na vsej črti. To pa je odločno premalo. Redkeje pa se zberejo z namenom, da bi učnovzgojno delo planirali in razčlenili vzgojno stanje in dosežene rezultate.

Zgoraj navedeni podatki in spoznanja nam že v precejšnji meri kažejo, koliko dodatne pomoči je potrebno organizirati na posameznih stopnjah. Ugotoviti pa moramo, v katerih učnih predmetih je pomoč najbolj potrebna. Spet nam v določeni meri to povedo učni uspehi v posameznih predmetih. V tem šolskem letu razreda niso izdelali učenci predvsem zaradi slabega učnega uspeha v naslednjih učnih predmetih: 81 % vseh ponavljavcev ima nezadostno tudi iz slovenskega jezika, 67 % tudi iz matematike, 56 % tudi iz spoznavanja družbe itd. Napredovali pa so učenci z nezadostnimi ocenami v naslednjih učnih predmetih: 46 % vseh takih učencev je napredovalo z nezadostno oceno v matematiki, 38 % v slovenskem jeziku, 36 % v spoznavanju prirode in družbe, 30 % v tujem jeziku, 24 % v spoznavanju družbe itd. **Iz tega lahko zaključimo da, imajo učenci najslabši učni uspeh v osnovni šoli predvsem pri matematiki in slovenskem jeziku, nato pa tudi v tujem jeziku in pri spoznavanju prirode in družbe.** Glede na prikazana dejstva lahko ugotovimo, da je dodatna pomoč najbolj potrebna pri matematiki, slovenskem jeziku in tujem jeziku. Enake ugotovitve veljajo tudi v drugih naših republikah. Zato so v praksi že doslej učitelji največ pomagali pro teh predmetih. Razumljivo je, da učenci vrzeli pri predmetu spoznavanje prirode in družbe ter pri spoznavanju družbe laže nadoknadijo kakor pri ostalih predmetih, pa tudi učni načrt pri teh dveh predmetih ni zgrajen tako vertikalno.

**Potrebe po dodatni pomoči na
nižji stopnji osnovne šole (1., 2., 3. razred)**

Učni predmeti		Slovenski jezik		Matematika		Spoznavanje prirode in družbe	
Tipi šol	število	%	število	%	število	%	
I	400	91	338	72	48	11	
II	452	89	415	81	82	16	
III	769	87	735	83	82	9	
IV	293	97	275	91	32	10	
V	737	77	650	69	87	9	
VI	265	78	326	96	—	—	
Skupaj	2916	87	2739	81	311	10	

Tabela št. 5

Potrebe po dodatni pomoči pri posameznih učnih predmetih pa so izrazili tudi učitelji, ki poučujejo učence na nižji, srednji in višji stopnji.

Na nižji stopnji v 1., 2. in 3. razredu so potrebe po posebni pomoči najbolj razvidne iz te tabele št. 5:

Opomba: število in odstotek učiteljev iz posameznih tipov šol pomeni tiste, ki so izrazili potrebo v določenem učnem predmetu po dodatni pomoči.

Na nižji stopnji so učitelji navedli, da je dodatna pomoč potrebna pri slov. jeziku in matematiki. In sicer 2916 učiteljev ali 87 % vseh učiteljev, ki poučujejo v prvih treh razredih, je izreklo potrebo po pomoči pri slovenskem jeziku; 81 % pri matematiki in le 10 % pri spoznavanju prirode in družbe. Zanimivo je, da postavljajo učitelji na popolnoma razvitih osemletkah na prvo mesto zahtevo po pomoči pri slovenskem jeziku, na šolah, kjer imajo kombinirani pouk pa matematiko in nato slovenski jezik. Na prvi pogled se nam zdi to presenetljivo, da želijo šole v mestih in industrijskih središčih razmeroma v večji meri — čeprav sicer na tretjem mestu — dodatno pomoč za učence tudi pri predmetu spoznavanje družbe in prirode, medtem ko menijo učitelji na podeželju, da ta pomoč ni potrebna (III., IV., V., VI. stratum). Menim, da lahko to dejstvo pojasnimo s tem, da v razvitih osemletkah v mestih in industrijskih središčih v večji meri vrednotijo pomen učne snovi pri tem predmetu in so zaradi tega tudi do učencev zahtevnejši, saj vemo, da imajo sicer prav te šole boljše delovne pogoje (razmeroma boljše so opremljene z učili in učnimi pripomočki, ki so tako važni pri obravnavanju prav te učne snovi, kader je stalnejši itd.).

V naslednji tabeli pa smo navedli podatke za srednjo stopnjo glede potreb po pomoči:

Srednja stopnja osnovne šole (4., 5. razred)

Učni predmet	Slovenski jezik	Matematika		Spoznavanje prirode		Spoznavanje družbe		Tuj jezik		
Tipi šol	št.	%	št.	%	št.	%	št.	%	št.	%
I	123	66	172	93	74	33	37	20	43	27
II	290	56	348	67	70	14	238	46	41	30
III	140	94	149	100	23	15	81	54	50	92
IV	584	79	591	80	124	17	220	30	137	35
V	299	81	323	87	51	13	126	34	109	57
VI	230	68	239	72	39	11	93	27	48	27
Skupaj	1666	73	1822	84	381	16	795	34	428	44

Tabela št. 6

Na srednji stopnji osnovne šole v 4. in 5. razredu so torej potrebe po pomoči učencem glede na učne predmete precej drugačne kot na nižji stopnji. V vseh šolah, ne glede na vrsto osnovnih šol, so učitelji dejali, da je na prvem mestu potrebna pomoč pri **matematiki**. 84 % vseh učiteljev je namreč izrazilo potrebo po pomoči pri matematiki, 74 % pri **slovenskem jeziku** in pri spoznavanju družbe 34 % učiteljev. V tabelarnem pregledu so

razvidne precejšnje razlike med posameznimi tipi šol glede odstotka učiteljev, ki so izrazili nujno potrebo po pomoči v posameznem učnem predmetu (n. pr. pri slov. jeziku od 66 % do 94 %, pri matematiki od 67 % do 100 %, pri tujem jeziku od 27 % do 92 % itd.). Navedene razlike so odraz učnega uspeha oziroma neuspeha učencev pri posameznih učnih predmetih ter zahtevnosti učiteljev, ki poučujejo posamezne predmete. Zahtevnost učitelja pri določenem predmetu zavisi predvsem od učnih in vzgojnih smotrov, ki jih postavlja učni načrt posameznemu učnemu predmetu, in od njegovega lastnega vrednotenja učne snovi, ki jo posreduje učencem na posamezni stopnji razvoja. Na zahtevnost učiteljev do učencev vpliva bolj ali manj tudi učbenik, ki je predpisan za posamezni razred osnovne šole ali ga dejansko uporabljajo.

Pomembnejša pa je ugotovitev, da so sicer ne glede na tip šole, učitelji enako razvrstili potrebe po pomoči v lestvici posameznih učnih predmetov. Torej lahko zaključimo, da je vrstni red kritičnih učnih predmetov, pri katerih je dodatna pomoč najbolj potrebna v 4. in 5. razredu, naslednji: 1. matematika, 2. slovenski jezik, 3. tuj jezik in 4. spoznavanje družbe. Zlasti v 5. razredu, ko prično učenci z učenjem tujega jezika, so težave zelo velike. Pomembna je tudi ugotovitev, da dela učencem v osnovni šoli kar precejšnje težave tudi učno gradivo pri spoznavanju družbe, kar ni bilo dosedaj dovolj znano. Gotovo je, da je to med drugim tudi odraz pomanjkanja dobrih učbenikov pri tem predmetu, oziroma jih tako rekoč sploh ni. Razen tega pa so zgodovinski in družbeni pojmi ter odnosi učencem dokaj abstraktni in jih težko dojamejo. Da je učni uspeh najslabši pri matematiki in slovenskem jeziku in učencem pomoč tu najbolj potrebna, pa smo slej ko prej že vedeli iz izkušenj same učnovzgojne prakse.

Slednjič nam preostane naloga, da pogledamo, kje in koliko pomoči so potrebni učenci na zgornji stopnji obvezne šole:

Višja stopnja osnovne šole (6., 7., 8. razred)

Učni predmeti	Slovenski jezik		Matematika		Tuj jezik		Zgodovina		Zemljepis		Fizika		Kemija	
Tipi šol	št.	%	št.	%	št.	%	št.	%	št.	%	št.	%	št.	%
I	120	26	359	79	305	66	45	10	30	7	24	9	24	9
II	156	28	442	81	425	77	65	12	82	15	61	17	48	13
III	350	40	701	95	440	52	96	11	110	13	34	4	7	1
IV	Ni višje stopnje!													
V	180	54	296	69	186	43	87	20	35	8	12	4	17	6
VI	92	50	185	100	172	93	25	13	25	13	—	—	—	—
Skupaj	898	35	1983	81	1528	65	318	21	282	12	131	10	96	7

Tabela št. 7

Kakor na srednji stopnji, je tudi na zgornji najpotrebnejša pomoč pri matematiki, saj se zanjo zavzema 81 % vseh učiteljev, ki poučujejo v 6., 7. in 8. razredu ta predmet. Na drugo mesto pa je poskočila potreba po po-

moči pri **tujem jeziku**, in sicer 65 % učiteljev se je zanjo izreklo. Morda vsaj kar zadeva splošno izobraževalne naloge obvezne šole. Potreba po posebni pomoči pri **slovenskem jeziku** pa se je močno zmanjšala, saj je samo 35 % učiteljev oziroma predmetnih učiteljev, ki poučujejo ta predmet, ugotovilo v svojih razredih potrebo po taki pomoči. Na četrtem mestu pa ostaja potreba po pomoči pri spoznavanju družbe oziroma pri zgodovini, kakor na nižji in srednji stopnji; zanjo je izreklo potrebo 21 % učiteljev.

Ko smo tako pregledali potrebe po pomoči na vseh stopnjah osnovne šole, lahko povzamemo naslednje zaključke: Najbolj kritični učni predmeti v naši obvezni šoli so slovenski jezik, matematika in tuj jezik. Pri teh predmetih je zato redna pomoč učencem najbolj potrebna. To mnenje učiteljev se popolnoma sklada z izkazanimi uspehi učencev, saj je v teh predmetih učni uspeh najslabši. Vemo pa, da je prav osnovno znanje slovenskega jezika in matematike učencem najbolj potrebno za uspešno učenje v osnovni šoli, kakor tudi za strokovno izobraževanje. Zato moramo osredotočiti večjo pedagoško in materialno skrb prv na te učne predmete v osnovni šoli (učni načrt, učbenik, usposobljenost kadrov, metodike poučevanja teh predmetov, učna sredstva in pripomočki itd.).

6. ODNOS UČITELJEV DO DODATNE POMOČI

Vemo, da je predvsem od učiteljskih zborov odvisno, kako se v učni praksi uveljavlja nov način napredovanja učencev in na kakšen način se izvaja dodatna pomoč. Rekli smo: predvsem od učiteljev, toda ne samo od njih. Uspeh in vzgojna vrednost novega napredovanja ter dodatne pomoči je tudi precej odvisen od učencev samih, njihovih staršev, šolskih odborov in od objektivnih možnosti za izvajanje pomoči na šolah (oddaljenost učencev od šole, pomanjkanje prostorov na šoli zaradi dveh ali celo treh izmen, preobremenjenost učnega kadra z izvenšolskim delom in honorarnimi urami ter zaposlitvami zaradi pomanjkanja učiteljev itd. itd.). Vendar pa je izredno pomembno, kako so naši učitelji sprejeli te nove pedagoške ukrepe in kakšen odnos imajo do njih; kajti od tega je tudi močno odvisen dejanski uspeh. Tovariš Tito je jasno poudaril, »da imajo prosvetni delavci pri ustvarjanju nove šole — kot neposredni organizatorji in vodje vzgojno-izobraževalnega procesa — vsekakor najpomembnejšo in najbolj odgovorno vlogo. Kvaliteta naše šole bo tudi v prihodnje odvisna, razume se, s pogojem, da družbena skupnost poskrbi za neobhodna materialna sredstva, predvsem od tega, koliko bodo učitelji ideološko, strokovno in pedagoško metodično sposobni in kolikor prej bodo opustili zastarele nazore o šolski izobrazbi otrok in mladine« (op. št. 6). Kakor velja to na splošno za uveljavljanje reformnih načel v šolski praksi, tako tudi za novo napredovanje učencev ter dodatno pomoč. Ker je naša naloga proučiti le vprašanje dodatne pomoči, bomo podrobneje prikazali odnos učiteljev samo do tega problema.

Z anketo smo želeli ugotoviti, kaj mislijo naši učitelji o dodatni pomoči, kako se zavzemajo zanjo v svoji praksi in katerim učencem jo dajejo. Kako so učitelji v Sloveniji odgovorili na ta vprašanja, razberemo iz odgovorov, ki smo jih pregledno uredili v tabeli 8 in 9.

Iz prikazanih podatkov povzemamo, da se 6295 ali 81 % vseh učiteljev zavzema za dodatno pomoč učencem. Štiri petine učiteljev in ravnateljev

Koliko učitelj se zavzema za dodatno pomoč in za katere učence

Za katere učence	I. stratum štev. rang	II. rang štev.	III. rang štev.	IV. rang štev.	V. rang štev.	VI. rang štev.	Skupaj štev. rang
1. Na splošno za vse učence	362	I 779	I 1381	I 253	I 760	I 523	I 4058
2. Za umsko podvopprečne	344	II 531	II 344	II 140	II 197	—	1556
3. Za marljive	266	III 139	III 172	III —	V 145	—	722
4. Učence, ki nimajo doma pogojev za učenje	194	IV 95	IV 137	IV 54	III 186	—	666
5. Za bolne učence	87	V 71	V 96	V 41	IV 174	—	469
6. Za učence v nižjih razredih	54	VI 27	VI —	—	—	—	81
Se niso izrazili	30	7	—	—	23	68	128

Tabela št. 8

Koliko učitelj se ne zavzema za dodatno pomoč

Tipi šol	I. stratum štev. %	II. štev. %	III. štev. %	IV. štev. %	V. štev. %	VI. štev. %	Skupaj štev. %							
Ravnatelji	9	14	—	14	7	—	23	5						
Učitelji	188	16	153	11	488	21	45	10	35	3	117	17	1026	17
Skupaj	197	16	153	10	502	20	45	8	35	3	117	17	1049	17

Tabela št. 9

osnovnih šol torej meni, da je vsekakor treba nuditi pomoč učencem pri učenju, ker je to koristno za njihov nadaljnji učni napredek. Medtem pa 1049 ali 17 % učiteljev in 5 % ravnateljev meni, da učencem ni potrebna posebna pomoč pri učenju in da zanje celo ni koristna. 128 ali 2 % učiteljev pa ni izreklo svojega mnenja glede koristnosti dodatne pomoči.

Kaj sledi iz teh dejstev:

1. Potemtakem imajo naši učitelji v neposredni praksi zelo izoblikovana lastna stališča, tako do novega načina napredovanja, kakor do vprašanja dodatne pomoči, saj le neznaten del učiteljev ni mogel odgovoriti na ta vprašanja. Iz teh in nekaterih drugih primerov lahko zaključimo, da učitelji pri nas nikakor ne ostajajo indiferentni do novih pedagoških ukrepov, temveč se jasno opredelijo, bodisi da se z njimi strinjajo ali pa ne.

2. Štiri petine naših učiteljev pravilno razume kot svojo pedagoško in človeško nalogo: Treba je nuditi pomoč šibkim in slabšim učencem, da bi mogli uspešno premagati težave pri posameznih učnih predmetih.

3. Nekaj manj kot petina učiteljev v naši republiki pa ni doumela družbenih in pedagoških potreb, ki nam narekujejo intenzivno skrb za vse učence, zlasti za tiste, ki ne napredujejo normalno, da bi uspešno dokončali osnovno šolo. Pri tem posebno izstopajo učitelji v popolnih osemletkah v podeželskih središčih, kjer 21 % učiteljev in 7 % ravnateljev ni doumelo smisla in globljega pomena reformnih sprememb glede na problem napredovanja in dodatne pomoči.

4. Na osnovi podatkov v deveti tabeli tudi spoznamo, da je najmanj učiteljev razmišljalo o dodatni pomoči na nižje organiziranih šolah. Pozneje bomo obravnavali objektivne težave, zaradi katerih učitelji, ki poučujejo v kombiniranih oddelkih dva ali več razredov, praktično ne morejo organizirati posebne dodatne pomoči.

5. Iz zbranih podatkov, koliko pomoči so učenci dobivali v šolskem letu 1959/60, spoznamo, da se velika večina naših učiteljev v osnovni šoli ne samo zavzema za dodatno pomoč, temveč jo tudi dejansko požrtvovalno in s pedagoško vnemo izvaja.

6. Iz prikazane preglednice izvemo tudi, za katere učence se učitelji zavzemajo glede nujenja dodatne pomoči. Tako razberemo, da pretežni del učiteljev ne omejuje potrebe po pomoči samo na šibke in slabe učence, marveč so na splošno mnenja, da je pomoč potrebna in koristna za vse učence. Zaradi naziranja, da dodatna pomoč nobenemu učencu ne škoduje, če še kaj utrdi in pridobi, so bile skupine številčno zelo velike in v njih povčini pomešani dobri, šibki in najslabši učenci. Prevelika vnema učiteljev pri vključevanju učencev v dodatno pomoč je postala ovira za njeno uspešnost. Vključevanje ostalih učencev v pomoč, kakor so učitelji navedli v 8. tabeli, pa je upravičena.

Popolnoma na mestu je, da poskrbimo za umsko manj razvite učence; za tiste, ki se trudijo in marljivo izvršujejo šolske dolžnosti, pa jim dela določeno gradivo resne težave; za one, ki doma nimajo osnovnih pogojev za učenje ter za bolne učence, ki so bili dalj časa odsotni od pouka. Treba pa je prej pri starših, ki imajo objektivne pogoje, da otroku pomagajo, poskusiti narediti vse, da bi se njihov odnos do otroka spremenil kolikor ni dober in naj sami najprej pomagajo pri učenju doma.

Tudi pri nas, kakor v svetu, nastaja vse močnejša potreba, da bi šola prevzela zaposlitev otrok v njihovem prostem času izven pouka. Organi-

zirala naj bi razen pomoči pri učenju tudi zabavno življenje, delo v krožkih in podobno. Nastaja celo potreba, da šola pripravi mladino na prihodnjo družinsko življenje, kar vse je bilo doslej v pretežni meri skrb družine. Nekaterne osnovne šole so del navedenih potreb skušale upoštevati in so organizirale svobodne dejavnosti, dodatno pomoč pri učenju, šole za življenje, poklicno usmerjanje itd. Vendar večina naših šol nima za uspešno varstvo šolskih otrok niti materialnih niti kadrovskih možnosti, da bi zadostila vsem naštetim zahtevam, ki jih je prinesel sodobni razvoj tudi že pri nas. Zato ne mislim, da bi šole v stanju, v kakršnem so, mogle organizirati primerno varstvo v pravem smislu, temveč predvsem pomoč pri učenju. Učencem, ki doma nimajo objektivnih pogojev za učenje, naj bi šola skušala dati urejen prostor za učenje vsaj dvakrat, trikrat na teden po dve ali tri ure ali pa vsak dan, da bi se učenci pod nadzorstvom samostojno učili. Za to obliko šolskega varstva naj bi starši, v skladu s svojimi možnostmi, prispevali finančna sredstva, ki so za to potrebna.

Ni le pomembna ugotovitev, da imajo učitelji na splošno dober odnos do dodatne pomoči in se za to obliko pomoči zavzemajo; ampak pomembno je tudi iz kakšnih razlogov se zanjo zavzemajo, oziroma zakaj jo nekateri odklanjajo.

Preglednica števil. 10 nam posreduje odgovore na prvo vprašanje.

Približno polovica učiteljev, ki se zavzema za dodatno pomoč, zatrjuje, da mnogi učenci ne dojamajo učne snovi pri rednem pouku in so zato potrebni posebne pomoči. Ob tej ugotovitvi se moramo resno zamisliti! Če velik del učencev ne more usvojiti učne snovi pri rednem učnem procesu, potem iz tega sledi, da je tudi novi učni načrt pretežak, ali pa pouk ni dovolj uspešen. Na to zelo važno vprašanje žal na osnovi sedaj znanih podatkov še ne moremo odgovoriti. Ko pa bo do kraja izvršena analiza učnih načrtov pod vodstvom Zavoda za napredek šolstva LRS, bomo lahko na temelju podatkov do neke mere odgovorili tudi na to vprašanje. Zgrešeno bi bilo, če bi morali učenci zaradi pomanjkljivosti učnih načrtov ali neuspešnosti učnega dela pri rednem pouku hoditi k dodatni pomoči. S tem bi se namreč pouk samo podaljševal, to pa ne bi koristilo niti šoli, niti učencem in tudi ni to namen dodatne pomoči. Anketa je pokazala, da je približno 39 % vseh učencev prejemale dodatno pomoč v preteklem šolskem letu 1959/60, kar gotovo ni realno.

Da vključimo k dodatni pomoči učence, ki imajo nezadostni uspeh in šibke učence, ki jim doma ne morejo ali pa ne znajo pomagati, je vsekakor pravilno. Vendar je prav, da že pri rednem pouku poskušamo narediti vse za te učence s sodelovanjem njihovih staršev, ki so ravno tako odgovorni za uspeh učenca kakor učitelji v šoli. Nekateri starši doma ne skrbijo dovolj za svoje otroke, jim ne zagotavljajo pogojev za učenje, čeprav bi jih lahko, ne spremljajo otrokovih uspehov in neuspehov v šoli, ne pridejo niti na roditeljske sestanke niti k razredniku, češ saj jim bo šola organizirala brezplačno dodatno pomoč; tako valijo vso skrb za otroka na šolo. Mi pa vemo, da šola ni bila in ne more biti edini vzgojni in izobraževalni činitelj. Dobre vzgojne uspehe je mogoče doseči le z najtesnejšim sodelovanjem med šolo in domom.

Ob koncu interpretacije naših podatkov moramo omeniti še dejstvo, da so nekateri posamezni učitelji že pričeli razmišljati, kako bi vključili v dodatno pomoč tudi tiste učence, ki so nezainteresirani za šolsko delo,

Iz kakšnih vzrokov se učitelji zavzemajo za dodatno pomoč

Razlogi	I. stratum		II.		III.		IV.		V.		VI.		Skupaj																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																												
	štev.	rang	štev.	rang	štev.	rang	štev.	rang	štev.	rang	štev.	rang																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																													
1. Ker učenci ne dojamajo učne snovi pri rednem pouku	266	I	626	I	1099	I	135	II	517	I	117	III	2760	I																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																											
2. Da bi učenci z nezadostnimi ocenami izboljšali svoj uspeh	233	II	527	II	426	II	189	I	255	II	92	IV	1731	II																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																											
3. Samo za dodatno pomoč učencem, ki so napredovali z nezadostnimi ocenami	87	III	344	III	213	III	95	III	110	IV	271	I	1120	III																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																											
4. Starši ne znajo pomagati doma	63	IV	105	IV	172	IV	50	IV	128	III	191	II	709	IV																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																											
5. Da bi učenci dobili do učne snovi še več veselja	54	V	95	V	—	—	—	—	—	—	—	—	149	V																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																											
Ni navedlo vzroka	39						58					82					23						52								80																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																										</

Tabela št. 10

in zato ne uspevajo, čeprav so umsko celo nadpovprečno razviti.

Preostane nam še, da pregledamo razloge, ki jih navajajo nekateri učitelji proti dodatni pomoči.

Kaj nam predvsem povedo podatki iz tabele št. 11? Predvsem to, da načelni pomisleki teh učiteljev proti dodatni pomoči niso niti prepričljivi niti upravičeni. Večji del teh učiteljev — dejali smo, da jih je skupno okoli 17 % — pravi, da dajemo s tem, ko učencem pomagamo pri učenju, potuho, da se potem doma ne učijo in ne delajo domačih vaj in nalog ter tako samo podpiramo njihovo lenobo. Kolikor je to načelno stališče teh učiteljev, to gotovo ni pravilno, ker je nepedagoško. Kjer pa so učitelji do takih zaključkov prišli na podlagi dejanskih analiz dodatnega dela z učenci, tam pa je treba proti takim učencem ukrepati, ker so leni in malomarni. Ako bi se ti učitelji poglobili v smisel dodatne pomoči, potem bi spoznali njen pravi namen. Od učiteljskega zbora je odvisno, kako organizira in izvaja pomoč in kako prepreči pri posameznih učencih vsako »zlorabo dobre volje«. Zanimivo je, da se tako gledanje pojavlja predvsem na zgornji stopnji osnovne šole.

Posebej pa se je treba ustaviti pri trditvah nekaterih učiteljev, češ da postajajo učenci, ki prejemajo pomoč v šoli, nepazljivi pri rednem pouku, ker se zanašajo na pomoč in pri delu izgubljajo tako samostojnost. To bi se v praksi lahko pokazalo! Vendar je na take pojave izmed sedem tisoč učiteljev opozorilo le 552 ali 8 % učiteljev. Če organiziramo dodatno pomoč res samo za tiste učence, ki so jo dejansko potrebni in izberemo ustrezno vsebino ter načine dela, potem do navedenih pojavov ne more priti. Jasno pa je, da je treba vzporedno vzgojno vplivati na učence, da bodo tudi oni dojeli smisel pomoči. Odnos staršev do šole in posebej do dodatne pomoči pa smo že prej omenili. Pripomniti moramo, da vsi ti pojavi terjajo od nas, da se še bolj poglobimo v organizacijo in metodiko dodatne pomoči. Le tedaj bo naša praksa uspešnejša.

7. ORGANIZACIJA DODATNE POMOČI

a) Izvajanje dodatne pomoč

Z anketo smo želeli ugotoviti, kako so se naše osnovne šole odzvale zahtevi, naj za slabše učence organizirajo posebno dodatno pomoč.

V preteklem šolskem letu 1960/61 je prejemale v prvem polletju skupaj 87.000 učencev dodatno pomoč, kar znaša 36 % vseh učencev v osnovni šoli. 15 % navedenih učencev je bilo deležnih **redne**, 21 % pa **občasne** pomoči, po potrebi. Od vseh je bila tretjina učencev z nezadostnimi ocenami, medtem ko ostali dve tretjini učencev, ki sta prejemali pomoč, nista imeli nezadostnih ocen. Kako pa so učenci dobivali dodatno pomoč po posameznih razredih, je razvidno iz tabele št. 12.

Kakor vidimo, so največ pomoči potrebovali učenci od 4. do 8. razreda. Iz podatkov je razvidno, da je bilo 28.200 učencev, ki so imeli nezadostne ocene, vključenih v dodatno pomoč. Torej je večina slabih učencev dobila bodisi redno, bodisi občasno pomoč v šoli. Med posameznimi tipi oziroma stratumi šol ni opaziti posebnih razlik. Le v mestnih osnovnih šolah se kaže zanimiv podatek, da je bilo 60 % redne dodatne pomoči, občasne pa približno 40 %, medtem ko je bilo v ostalih stratumih samo približno eno tretjino

Iz kakšnih vzrokov se nekateri učitelji ne zavzemajo za dodatno pomoč

V z r o k i	I. stratum		II.		III.		IV.		V.		VI.		Skupaj	
	štev.	rang	štev.	rang	štev.	rang	štev.	rang	štev.	rang	štev.	rang		
1. Da učencem dajemo potuho, doma se ne učijo, ne delajo nalog	155	I	150	I	309	I	—	—	—	—	55	I	669	I
2. Učenci postajajo nesamostojni pri delu	36	IV	88	III	199	II	32	II	—	—	—	—	355	II
3. Za nadarjene	—	—	116	II	117	III	41	I	—	—	—	—	274	III
4. Nepazljivi so pri rednem pouku, ker se zanašajo na pomoč	90	II	34	V	—	—	—	—	35	I	43	II	202	IV
5. Starši prevajajo vso skrb za uspeh na šolo	51	III	54	IV	14	IV	23	III	—	—	—	—	142	V

Niso navedli vzroka

17

79

Tabela št. 11

Izvajanje dodatne pomoči v 1. polletju šolskega leta 1960/61

239.977 = 100 %

Učenci	1.	2.	3.	Razredi		7.	8.	Skupaj		%
				4.	5.					
a) redno	3.790	3.791	3.133	4.405	5.735	6.678	5.053	3.483	36.068	15
b) občasno	6.405	6.039	7.240	7.645	7.810	6.973	5.534	3.394	51.040	21
Skupaj	10.195	9.830	10.373	12.050	13.545	13.651	10.587	6.877	87.108	36
Učenci z nezadostnimi ocenami	2.462	2.615	3.381	3.779	5.365	4.522	3.839	2.250	28.213	32
Učenci brez nezadostnih ocen	6.491	7.245	6.426	7.820	11.203	8.935	6.767	4.082	58.969	68
Skupaj	8.953	9.860	9.807	11.599	16.568	13.457	10.606	6.332	87.182	100

Tabela št. 12

Izvajanje dodatne pomoči v 2. polletju šolskega leta 1960/61

Učenci	Razredi								Skupaj	%
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.		
a) redno	3.395	3.607	3.638	5.134	6.680	5.886	5.692	3.893	37.925	16
b) občasno	6.599	6.393	7.354	7.971	8.845	7.512	5.976	3.823	54.372	22
Skupaj	9.994	10.000	10.992	13.105	15.525	13.398	11.668	7.716	92.297	38
Učenci z nezadostnimi ocenami	2.469	2.818	3.291	4.438	5.541	5.208	4.429	2.651	30.845	33
Učenci brez nezadostnih ocen	6.374	7.572	6.584	8.608	12.295	8.617	7.258	4.354	61.662	67
Skupaj	8.843	10.390	9.875	13.046	17.836	13.825	11.687	7.005	92.507	100

Tabela št. 13

redne pomoči. To najbrž pomeni, da so šole v mestnih središčih bolj resno izvajale dodatno pomoč, vsaj kar zadeva najslabše učence, ki so bili nezadostni in so prejeli dodatno redno pomoč.

V drugem polletju pa se je odstotek učencev, ki so dobivali dodatno pomoč, povzpел na 38 %. Hkrati pa izvemo iz poročil prosvetno-pedagoških služb, da 300 šol ali 25 % vseh osnovnih šol ni organiziralo posebne dodatne pomoči. Pomoči niso mogle organizirati predvsem nižje organizirane šole na podeželju. Iz tega sledi, da je bilo v ostalih šolah procentualno deležnih pomoči še več učencev. Redno pomoč je dobivalo 16 % učencev, občasno pa 22 %. Odstotno razmerje med učenci, ki so prejeli redno pomoč in učenci, ki so dobivali občasno pomoč — je ostalo neizpremenjeno glede na 1. polletje. Ravno tako je ostalo isto razmerje med slabimi učenci in učenci, ki niso imeli nezadostnih ocen. Podatki o izvajanju dodatne pomoči v 2. polletju so razvidni iz preglednice št. 13.

Tudi v drugem polletju so dobivali največ posebne pomoči učenci na srednji in zgornji stopnji. Pomoč pri učenju so potrebovali učenci po razredih takole: v 1. razr. 26 %, v 2. razr. 31 %, v 3. razr. 28 %, v 4. razr. 37 %, v 5. razr. 52 %, v 6. razr. 46 %, v 7. razr. 51 % in v 8. razr. 48 % vseh učencev. Vidimo torej, da je razlika od 26 % v 1. razr. učencev, katerim je bila pomoč učitelja najbolj potrebna, zelo velika. To se popolnoma sklada z ugotovitvijo, da od vseh razredov prav v 5. in 6. razr. največ učencev ne izdela razreda in da jih tu največ napreduje z nezadostnimi ocenami v naslednji razred. Za učence je prehod na predmetni pouk, čeprav ga izvajajo samo deloma, še zmeraj težak. Upravičena je bila sprememba, ki jo je prinesla šolska reforma, da smo ohranili v 5. razr. deloma še razredni deloma pa že uvedli predmetni pouk. Praksa kaže, da je treba učencem v sedanjem prehodnem 5. razr. in nato v 6. razr. posvečati veliko pedagoške skrbi in izdelati fizionomijo te šolske stopnje.

Lahko torej zaključimo, da je bilo pomoči učencem v preteklem šolskem letu teoretično dovolj; na marsikaterih šolah glede na njen smisel pa celo znatno preveč. Hkrati pa približno četrtna osnovnih šol, v katerih je samo 6 % vseh učencev, ni mogla organizirati dodatne pomoči. To so predvsem nižje organizirane šole, ki zaradi objektivnih ovir ne morejo nuditi dodatno pomoč (oddaljenost učencev od šole, preobremenjenost učiteljev, zahtevnejše priprave za kombinirani pouk, večja obremenjenost z izvenšolskim delom). Res pa je, da učitelji v teh šolah lažje posvetijo več pozornosti posameznemu učencu in tudi lažje že pri rednem pouku organizirajo pomoč boljšega učenca slabšemu.

Načelno pa se moramo vprašati, ali je res potrebno in pedagoško upravičeno, da je dobivalo 38 % vseh učencev v osnovni šoli posebno dodatno pomoč? Če je redno učno delo na šoli kvalitetno, potem nikakor ne more biti potrebna še dodatna pomoč tolikemu številu učencev. Saj je dobivalo pomoč kar 38 % vseh učencev, 11 % pa jih je ponavljalo razred in napredovalo z nezadostnimi ocenami.

Kakor v 1. polletju, tako so učitelji tudi v 2. polletju organizirali dodatno pomoč v mestih in industrijskih središčih večinoma pred poukom, na podeželju pa predvsem po pouku. Razumljivo je, da ni niti prva, še manj pa druga rešitev dobra. Podaljšanje učnega dela po pouku, ko so slabši učenci z učiteljem vred najbolj utrujeni, ne more biti dovolj uspešno. Vendar zaradi oddaljenosti učencev na podeželju (saj imajo mnogi celo 1 uro do

šole in od 5. razr. naprej se mnogi tudi vozijo na bolj oddaljeno centralno osemletko) ni mogoče organizirati dodatne pomoči drugače, kakor po pouku. V mestih in industrijskih središčih, kjer učenci stanujejo v neposredni bližini šole, pa učenci lahko prihajajo k dodatnemu delu pred poukom. To je še kar sprejemljivo za starejše učence od 4. razr. naprej. Za mlajše učence pa je tudi ta čas neugoden, saj morajo tako 7—8 letni otroci vstajati že ob šesti uri zjutraj, kar je posebno težko pozimi. Zato bi bilo dobro organizirati dodatno pomoč kako drugače.

Ko dalje analiziramo podatke o dodatni pomoči v preteklem šolskem letu, spoznamo, da je bilo samo približno polovico vse pomoči organizirane takoj ali kmalu ob začetku šolskega leta. 44 % pomoči pa je bilo organizirane šele neposredno pred polletjem in pred zaključkom šolskega leta. To daje misliti, da je bilo **precej dodatne pomoči organizirane kampanjsko**, kar ne more roditi dobrih rezultatov.

Kdaj so učenci prejeli dodatno pomoč

Kdaj	Enkrat tedensko	Redno dvakrat tedensko	Večkrat tedensko	Občasno	Skupaj	%
Takoj od začetka šolskega leta	9.926	4.993	3.022	31.418	49.359	56
Pred polletjem	10.099	5.402	2.658	19.625	37.784	44
Skupaj	20.025	10.395	5.680	51.043	87.143	

Tabela št. 14

Samo redna in kontinuirana pomoč slabšim učencem med šolskim letom je lahko zares uspešna. Izkušnje namreč kažejo, da so zares slabi učenci potrebni redne pomoči, in sicer dvakrat tedensko že od začetka šolskega leta, da potem zmorejo dalje uspešno osvajati učno snov. Naši učitelji so pomagali redno večinoma enkrat tedensko (56 % vse redne pomoči je bilo enkrat na teden, 29 % dvakrat tedensko in 15 % učencev večkrat tedensko v določenem obdobju). Jasno pa je, da nekaterim šibkim učencem zadostuje tudi redna pomoč bodisi enkrat, tedensko, bodisi občasno po potrebi.

Zelo važno je tudi vprašanje, kateri učenci so bili vključeni v dodatno pomoč. Učitelji so odgovorili, da so večinoma pomagali skupaj učencem, ki imajo nezadostne ocene in dobrim učencem, ki se za učno snov posebej zanimajo in jo želijo poglobiti. **79 % vseh skupin je bilo takih, da so hkrati dobivali pomoč slabi in šibki učenci, ki nikakor ne morejo zadostiti minimalnim zahtevam ter dobri in celo tisti, ki se odlikujejo z nadpovprečnim znanjem in sposobnostmi.** Razumljivo je, da tako formirane skupine niso mogle biti dovolj uspešne za slabše učence, saj so ti v taki skupini v neprijetno težji situaciji kakor v razredu. Razen tega morajo učenci, ki so napredovali z nezadostnimi ocenami, v skupini nadoknaditi vrzeli iz učne snovi prejšnjega razreda, dobri učenci pa ne. **V skupinah, kjer prejemajo pomoč tako različni učenci, ne more biti pomoč dovolj kakovostna niti za ene niti za druge učence.** V večini primerov smo torej v praksi pomešali interesne krožke z dodatno pomočjo slabšim učencem. **Prevelika pedagoška vnema učiteljev pri vključevanju učencev v dodatno pomoč je postala resna ovira za realno uspešnost tega dela.**

Dejali smo, da je nekaj več kot tretjina vseh učencev v osnovni šoli prejemale posebno pomoč in da je to vsekakor velik odstotek učencev. Vendar moramo sedaj dodati, da je bila ta pomoč glede na to, kdaj je bila organizirana in kako je potekala, izvedena **premalo kvalitetno**. O tem bomo govorili še pozneje. Zato in zaradi objektivnih ovir, ki jih bomo še navedli, dodatna pomoč ni bila tako uspešna, kakor bi sicer lahko bila.

Zanimivo je ugotoviti, kdo je dal pobude za organiziranje dodatne pomoči v šoli. Ali če postavimo vprašanje drugače. Kdo je najbolj čutil in izrazil potrebo po dodatni pomoči: učitelji, starši ali učenci sami? Na vprašanje so šole odgovorile takole:

Pobudniki za dodatno pomoč

Rang	Kdo je dal pobudo	Število oseb
1	Razredniki	1.818
2	Ravnatelj	1.021
3	Učiteljski kolektiv	633
4	Razredna skupnost	490
5	Starši	387
6	Prizadeti učenci	206
7	Šolski odbor	132
8	Drugi	91

Tabela št. 15

Pobudo za dodatno pomoč so dali predvsem razredniki in ravnatelji, nekaj manj pa predmetni učitelji na zgornji stopnji. **Učitelji v šoli** so najbolj občutili, da je njihovim učencem potrebna pomoč pri učenju. Željo po pomoči za slabše učence so izrazile tudi **nekateri razredne skupnosti učencev**. Približno polovica razrednih skupnosti, ki je izrazilo to potrebo, je tudi samostojno organiziralo posebno pomoč slabim in slabšim učencem. Na splošno lahko rečemo, da so se razredne skupnosti učencev na zgornji stopnji osnovne šole dosti premalo zavzele za pomoč slabšim učencem v šolskem letu 1960/61. Razredne skupnosti so na osnovni šoli po nekaterih ugotovitvah slabo razvite v primerjavi s šolami II. stopnje! Isto velja tudi za slabše učence same. Pričakovali bi, da bodo **učenci**, ki imajo nezadovoljiv učni uspeh, sami izrazili željo in potrebo po pomoči. Vendar ni tako. Učitelji navajajo le malenkostno število učencev, ki so želeli posebno pomoč v šoli izven pouka. Čeprav upoštevamo dejstvo, da so dajali učitelji podatke in ne učenci, vendarle lahko zaključimo, da učenci sami vse premalo čutijo željo po pomoči. Tudi od **staršev** bi pričakovali, da se bodo bolj zavzeli za pomoč in to zahtevali bodisi na roditeljskih sestankih, bodisi v pogovorih z učitelji. Starši imajo namreč vso pravico predlagati in zahtevati, da šola za njihove otroke organizira dodatno pomoč, če njihova pomoč in skrb doma ne zadostuje. Kakor spoznamo, pa so starši ne le na podeželju, temveč tudi v mestih in industrijskih središčih vse premalo seznanjeni z možnostmi, ki jim jih Zakon o osnovni šoli in druge pridobitve šolske reforme dajejo. Zato je potrebno, da seznanjamo preko tiska, radia in televizije starše o njihovih pravicah in dolžnostih. V tem prizadevanju, pritegniti starše k sodelo-

vanju pri organizaciji šolskega življenja niti šola niti **šolski odbori** še niso odigrali svoje vloge. Samo okoli 130 šolskih odborov je dalo pobudo učiteljskim zborom, naj slabši mučencem nudijo dodatno pomoč. To so bili nekateri šolski odbori v mestih in industrijskih centrih. Nekateri od teh šolskih odborov so zgledno skrbeli, da se je na njihovih šolah izvajala dodatna pomoč in pri organizaciji tudi pomagali šolskim vodstvom. Nekaj šolskih odborov je priskrbelo tudi lastna sredstva, iz katerih so potem nagrajevali posamezne učitelje, ki so požrtvovalno in redno dodatno pomagali.

V prvem polletju šolskega leta 1960/61 je dobilo od 5.400 učiteljev, ki so dodatno pomagali učencem, **samo 420 ali 8 % učiteljev za to delo honorar**. Honorirana je bila predvsem pomoč, ki so jo vodili predmetni učitelji in profesorji na zgornji stopnji osemletk v večjih središčih. 370 ali 87 % učiteljem je izplačevala honorar šola iz proračunskih sredstev, 51 ali 12 % šolski odbori in 3 učiteljem starši sami.

Honoriranje dodatne pomoči v šolskem letu 1960/61

Šol. leto	Število oseb, ki so dajale pomoč	Število oseb, ki so za delo dobivale honorar	Število honoriranih oseb v %	Kdo je honoriral šola šol. starši odbor		
I. polletje	5.407	425	15 %	87 %	12 %	1 %
II. polletje	6.002	738	8 %	84 %	3 %	13 %

Tabela št. 16

V drugem polletju pa je **prejemalo honorar 13 % učiteljev** za redno dodatno pomoč, ki ga je v glavnem izplačevala šola. Kakor vidimo, je dobil samo neznamenat del učiteljev, ki so pomagali učencem, honorar za svoje delo s slabšimi učenci. Dejstvo, da učitelji ne prejemajo plačila za dodatno pomoč, močno ovira izvajanje redne dodatne pomoči. Šolska vodstva ponekod navajajo celo kot glavno oviro, da pomoč ni posebno uspešna, to, da učitelji ne dobe plačila, niti kakšnega drugega priznanja v obliki nagrad. Nedvomno se morajo učitelji za kvalitetno izvajanje dodatne pomoči posebej temeljito pripravljati, če želijo nuditi res pomoč učencem. Res je tudi, da je delo z učenci, ki težko dojemajo snov, izredno naporno. Zaradi tega je treba nujno urediti, da bodo učitelji za tako delo honorirani v tej ali oni obliki. **Vsekakor bo treba z novim načinom nagrajevanja učiteljev na ustrezen in dovolj spodbuden način poudariti tudi dodatno pomoč, če želimo, da bo to delo res kvalitetno in uspešno.**

V tem poglavju smo odgovorili na vprašanja, koliko pomoči so učenci prejeli v preteklem šolskem letu, kdaj so dobili pomoč, kateri učenci so bili vključeni v pomoč, kdo je dal pobudo za organiziranje posebne pomoči v šoli in koliko pomoči je bilo honorirane. V naslednjem poglavju pa bom skušal prikazati, na kakšne načine so šole izvajale dodatno pomoč, kdo je dodatno pomoč izvajal in koliko je bila pomoč slabšim učencem tudi uspešna.

b) Načini izvajanja dodatne pomoči

Najprej moramo ugotoviti, da so v praksi učitelji prepuščeni sami sebi, da iščejo in preizkušajo, kakšne oblike in načine bi uporabili, da bi bila

dodatna pomoč uspešna. Ker je dodatna pomoč, kakor jo je postavil zakon o osnovni šoli, pravzaprav novost v pedagoški praksi, je razumljivo, da se učitelji ne morejo opreti ne na tradicijo ne na pedagoško teorijo. Najtežje vprašanje pri izvajanju dodatne pomoči pa je prav **metodika dela s slabšimi učenci**. Pri tem je namreč treba odgovoriti na vrsto zapletenih vprašanj kot so: kdo naj pomaga, kako formirati skupine, koliko učencev naj bo v posamezni skupini, katere načine učnega dela z učenci naj uporabimo itd. itd. Ne moremo še dokončno oceniti odgovorov na ta vprašanja, vendar je nujno in prav, da spregovorimo o prvih izkušnjah praktikov. Samo čakanje brez analiz in preizkušnja nam ne bo pomagalo.

Poglejmo, kdo je doslej izvajal dodatno pomoč na osnovnih šolah. Anketni odgovori so naslednji:

Izvajavci dodatne pomoči

Rang	Kdo	Koliko skupin	
		število	%
1	Najboljši učenci	13.414	55
2	Predmetni učitelji	5.646	24
3	Razredni učitelji	4.259	18
4	Druge osebe	620	3
5	Starši v šoli	43	0,2

Tabela št. 17

Približno dobro polovico vse pomoči v šolskem letu 1960/61 so torej nudili slabšim učencem njihovi sošolci, ki so bili povečini najboljši učenci v razredu. Drugo polovico pomoči pa so izvajali predmetni in razredni učitelji. Učitelji so pomagali predvsem redno, boljši učenci sami pa pretežno občasno. Pozdravljamo, da dobri ali najboljši učenci tovariško pomagajo svojim sošolcem, vendar nas tako visok odstotek le preseneča. Pomoč boljših učencev je gotovo koristna, včasih celo zelo uspešna. Pri tem mislim predvsem na pomoč tistim učencem, ki so dalj časa bolehal in morajo nadoknadi zamujeno, pa so sicer umsko dovolj razviti in se zanimajo za šolsko delo. Tem učencem lahko razredna skupnost v sedmem in osmem razredu sama organizira dodatno pomoč že med boleznijo, seveda, kolikor to dopušča bolezen oziroma zdravstveno stanje. Taka pomoč, ki jo nudi sošolec sprti bolnemu tovarišu, se je izkazala kot zelo uspešna. Vendar velja to predvsem za zgornjo in deloma za srednjo stopnjo osnovne šole. Tudi učenje v krožkih, ki jih vodijo dobri učenci sami, so uspešna oblika pomoči, kolikor vlada v skupini štirih, petih učencev delovno vzdušje. Ni pa na splošno uspešna dodatna pomoč boljših učencev umsko manj razvitim učencem, ki potrebujejo posebne pomoči. Tem učencem naj nudi dodatno pomoč redno učitelj, ki ima za to delo potrebne splošne metodične izkušnje, psihološko znanje in zna pri individualnem pristopu tudi ustrezajoče vzgojno vplivati (bodrenje, kazanje doseženih rezultatov, stik s starši in podobno). Menim, da je dobro, če nudijo pomoč boljši učenci slabšim, ako so slabši učenci dejansko za pomoč zainteresirani in si jo res želijo. Na splošno pa izkušnje kažejo, da je pomoč boljših učencev slabšim v korist posebno tedaj, če jo učitelji

oziroma predmetni učitelji posredno pedagoško vodijo na ta način, da dajejo navodila, kako pomagati, kje pomagati v določenem predmetu, in jim učenci, ki vodijo pomoč, poročajo o delu in uspehu. **Učitelj naj torej pomoč, ki jo vodijo boljši učenci sami, posredno spremlja in pomaga z nasveti.** Seveda pride pomoč sošolcev v poštev šele od 5. razreda naprej, ko so učenci že sposobni resno prevzeti vodstvo sošolcev pri dodatni pomoči.

V praksi je mogoče srečati tudi posamezne primere, ko starši učencev ali pa druge sposobne osebe nudijo v šoli dodatno pomoč. To pride v poštev edino na srednji in zgornji stopnji, ko so nekateri predmetni učitelji preobremenjeni in ne morejo pri svojem predmetu voditi še več skupin dodatne pomoči na teden, na primer pri matematiki, fiziki, tujem jeziku, slovenskem jeziku. Pri teh predmetih si šola in šolski odbor lahko pomagata tako, da pridobita za vodstvo take pomoči druge sposobne osebe. Pri tem šoli ponekod prav dobro pomagajo člani šolskega odbora. Poudariti pa je treba, da je dolžnost razrednikov in predmetnih učiteljev, da se pogovorijo s tako osebo, ki je pripravljena in sposobna dajati pomoč, kako tako delo organizirati, katera učna snov dela težave posameznim učencem itd. Skratka, potrebno je pomagati in občasno spremljati delo osebe izven učiteljskega zbora pri dodatni pomoči. Ponekod take koordinacije in pomoči ni bilo dovolj.

Načelno pa menim, da je prav in utemeljeno, da nudijo dodatno pomoč predvsem tisti razredni učitelji in predmetni učitelji, ki učence tudi poučujejo, ker le oni učence najbolj poznajo, najbolj vedo, kakšna pomoč je posameznim učencem potrebna in imajo razmeroma najtesnejši stik s starši teh učencev. Od 1. do 5. razreda to v praksi ne dela nobenih težav, pač pa je to težje na srednji in zgornji stopnji, ko so predmetni učitelji včasih prezaposleni, tako da ne morejo voditi več skupin dodatne pomoči sami.

Zelo važno za uspešnost dodatnega dela s slabšimi učenci je oblikovanje skupin pri dodatni pomoči. Ugotovili smo že v prejšnjem poglavju, da so večinoma dobivali pomoč učenci, ki imajo bodisi nezadostne ocene iz tekočega šolskega leta, bodisi da so z nezadostnimi ocenami napredovali v višji razred, ter dobri učenci, ki želijo učno snov še razširiti in poglobiti. Iz naslednje preglednice natančno vidimo, koliko je bilo »mešanih« skupin in koliko ne (glej tabelo št. 18).

Štiri petine je bilo torej takih skupin, kjer so dobivali hkrati pomoč šibki, slabi, najslabši in dobri učenci. Prav to dejstvo je slabo vplivalo na uspešnost dodatne pomoči v takih skupinah. Ker sem to trditev že obširneje utemeljil, tega tu ne bom ponavljal. Da je to res, potrjujejo tudi odgovori učiteljev na vprašanje, iz kakšnih razlogov so prihajali k dodatni pomoči učenci, ki nimajo nezadostnih ocen.

Vzroki, zaradi katerih so obiskovali dodatno pomoč učenci, ki nimajo nezadostnih ocen

Rang	Vzrok	Število učencev	%
1	Starši želijo, da obiskujejo dodatno pomoč	18.259	31
2	Nimajo možnosti, da bi se učili doma	14.224	24
3	Se posebno zanimajo za učn osnov	15.154	25
4	Drugi razlogi	11.795	20
Skupaj		59.432	100

Tabela št. 19

Način izvajanja dodatne pomoči
(ali so učenci brez nezadostnih ocen in učenci z nezadostnimi ocenami dobili pomoč skupno ali ločeno)

Tipi šol — stratumi

Način izvajanja pomoči	I.		II.		III.		IV.		V.		VI.		Skupaj	
	število skupin	%	število skupin	%	število skupin	%	število skupin	%	število skupin	%	število skupin	%	število skupin	%
Skupna pomoč	1.435	78	2.652	79	3.055	79	580	78	1.664	76	948	88	10.534	79
Ločena pomoč	405	22	723	21	810	21	162	22	521	24	127	12	2.748	21
Skupaj	1.840	100	3.375	100	3.865	100	742	100	2.185	100	1.075	100	13.082	100

Tabela št. 18

V prejšnjih poglavjih sem prikazal, katere učence je treba vključevati v dodatno pomoč in kakšen namen ima dodatna pomoč. Zato podatkov v tej tabeli ni treba še posebej komentirati.

Razen tega so bile skupine učencev pri dodatni pomoči precej velike, in sicer povprečno od 14 do 17 učencev; pri marsikateri skupini pri posameznih predmetih pa je bilo tudi do 20 učencev. Ni treba posebej dokazovati, da je to število znatno preveliko, kajti osnovna naloga učitelja v skupini je, da dela z vsakim učencem posebej, saj učenci potrebujejo od učitelja prav različno individualno pomoč. Izkušnje praktikov so pokazale, naj ne bodo skupine nikakor večje od 6 do 8 učencev, da bi bilo delo res uspešno; sicer pa je delo boljše, če je učencev v skupini manj.

Na vprašanje o vsebini, oblikah in metodah dela pri dodatni pomoči so učitelji v anketi odgovarjali zelo skopo in dokaj nejasno. To pa iz naslednjih razlogov: **Prvič:** Anketna metoda je zelo primerna za zbiranje objektivnih podatkov. Zato smo v redu dobili vse podatke o učenem uspehu učencev, ki so napredovali z nezadostnimi ocenami in o organizaciji dodatne pomoči, kot smo jih pričakovali. Za ugotavljanje vsebine in načinov dela s slabšimi učenci pa metoda anketnih pol ni zadovoljiva in ne moremo dobiti željenih rezultatov. Za ugotavljanje in presojo načina dela so potrebne drugačne raziskovalne metode in pripomočki, kot so kontrolirano opazovanje, načrtno preizkušanje, razgovori z učitelji, učenci in starši itd. Z dobro pripravljenimi anketnimi vprašanji in solidno statistično obdelavo rezultatov smo objektivno spoznali, kakšno je stanje dodatne pomoči in kateri problemi so pri tem v praksi najbolj pereči. Razumljivo pa je, da nam anketa ne more dati vsega. **Prav anketa je pokazala, da je treba še naprej proučevati odprta vprašanja glede vsebine, oblik in metod dela pri dodatni pomoči.** **Drugič:** Na vprašanja o vsebini in metodah dela so učitelji tudi zato skromno in nejasno odgovarjali, ker so dejansko prav ta vprašanja najtežja in najmanj razčiščena. Zato nanje pravzaprav ni bilo mogoče bolj obširno odgovoriti. Znano je, da je anketna metoda primerna za povpraševanje znanega, ne pa za reševanje neznanih problemov. Zato je treba ta vprašanja študirati na eksperimentalni šoli in eksperimentalnih oddelkih neposredno v praksi, da bi ugotovili, kateri načini dela so ustrezni in uspešni pri takih in takih okoliščinah. **Tretjič:** Tudi s pedagoško literaturo si kaj dosti prida učitelji niso mogli pomagati, saj v njej niso našli teoretičnih posplošitev o teh vprašanjih. Zato so v svoji praksi poizkušali to in ono. Vemo pa že, da učitelji iz neposredne prakse ne spregovorijo kaj hitro o svojih prvih izkušnjah, pri dodatni pomoči pa je poleg tega še veliko zapletenih vprašanj.

Vendarle pa je mogoče kljub vsemu iz odgovorov vsaj deloma odgovoriti tudi na vprašanja o vsebini in metodah dela, pri čemer moramo upoštevati zgoraj navedene okoliščine.

Glede na to, kdo je izvajal pomoč, so učitelji navedli najbolj pogosto naslednje organizacijske oblike: 1. učitelj redno pomaga učencem v skupini pri posameznem učenem predmetu; 2. boljši učenec (včasih tudi dva) redno vodi učni krožek za določen učni predmet, kjer je več šibkih in slabih učencev; 3. učitelj pomaga posameznemu učencu pri več predmetih občasno po ali pred poukom po potrebi; 4. boljši učenec za določeno obdobje stalno skrbi za svojega slabšega sošolca in mu pomaga pri učenju težje učne snovi bodisi v šoli, bodisi doma.

O načinih dela pri dodatni pomoči s slabšimi učenci pa izvemo naslednje: 1. ponovna razlaga težje razumljive tekoče učne snovi; 2. dodatno utrjevanje nove učne snovi s prilagojenimi vajami in nalogami; 3. razlaga in utrjevanje stare učne snovi iz prejšnjega leta — odpravljanje bistvenih vrzeli v učni snovi, ki je neobhodno potrebna za razumevanje sedanje snovi; 4. izdelovanje domačih nalog in vaj; 5. ponavljanje tekoče učne snovi; 6. dajanje učencem posebnih vaj in nalog, ki jih izvršujejo doma in jih nato pri dodatni pomoči kontrolirajo; 7. uvajanje učencev v tehnike učenja, n. pr. kako naj izvršujejo naloge, kako naj se samostojno učijo, kako si naredijo delovni raspored itd. Nekateri učitelji poročajo, da je bilo posebno uspešno, če so uporabili pri dodatni pomoči nove tekste iz druge literature in ne iz znane čitanke. Pripominjajo pa seveda, da morajo biti taki teksti primerni in da jih ni zmeraj lahko najti. Enako tudi pritegnejo slabše učence nove zanimive in konkretne naloge ter vaje, katerih vsebina je zajeta iz neposrednega okolja učencev, kjer živijo. Kot bistveno navajajo nekateri posamezni učitelji, da se dodatna pomoč obnese pravzaprav le tedaj, če je učitelj uspel delati **individualno** z vsakim učencem posebej glede na to, česa ne zna, koliko znanja mu manjka, kakšen je kot osebnost. Kaj več pa iz odgovorov o načinih neposrednega dela z učenci ni mogoče izvedeti. Brez dvoma so načini dela, ki jih navajajo učitelji dobri, vendar zavisi vsakokratna uporabnost teh načinov od konkretnih okoliščin, v katerih učitelj pomaga skupini. Način in vsebina dodatne pomoči zavisi od več činiteljev. V prvi vrsti od vzrokov neuspeha pri posameznem učencu (podpovprečna intelektualna raven, nezainteresiranost za učno snov posameznega predmeta ali za šolsko delo nasploh, daljši izostanek od pouka, vzgojna zanemarjenost učenca, vzgojna problematičnost otroka, začasne razvojne krize in težave, pomanjkanje osnovnih pogojev za učenje doma itd.); od učne snovi pri posameznem predmetu, ki je ne obvlada; učne stopnje in razvitosti učenca, ki je pomoči potreben; od kvalitete prejšnjega znanja predmeta, pri katerem mu je sedaj potrebna pomoč in od znanja sorodnih predmetov, kjer obstoji transfer; od pomoči staršev pri učenju doma itd. **Zaradi tega je edino logično, da izhaja dodatna pomoč od vzrokov neuspeha in je usmerjena na konkretno odpravo vzrokov, ki so privedli do nezadovoljivega učnega uspeha pri posameznih učencih. Zato pride v poštev predvsem individualna oblika dela z učenci. Učenci v skupini potrebujejo od učitelja različno pomoč. Zato je samo tista dodatna pomoč adekvatna, kjer učitelj predvsem individualno razlaga in zaposli učence, daje posameznim učencem različne vaje in naloge, uporablja pri različnih učencih različne prijeme in pobude za delo, ter skuša tako doseči ustrezno motivacijo pri učenju in s tem tudi uspeh. Čestokrat pa je znotraj skupine nekaj učencev, katerim je potrebna enaka ali sorodna pomoč in jih zato združimo v majhne podskupine 3—4 učencev, ki tako skupinsko delajo. Pri tem je treba izkoristiti vse prednosti, ki jih ima skupinska učna oblika (aktivizacija učencev; samostojnost pri delu; hkrati je mogoče nuditi in voditi pomoč pri več skupinicah; izkoristiti pomoč boljšega učenca slabšemu pri konkretnih nalogah; itd.). Kakor vidimo, pride **frontalni način** dela redkokdaj v poštev, ker je samo v izjemnih primerih treba enako pomagati vsem učencem v skupini. Če pa opazujemo sedanjo prakso, vidimo, da so učitelji: a) zaradi prevelikih skupin (tudi do 20 učencev), b) ker niso dovolj analizirali vzroke neuspehov pri posameznih učencih in c) ker se niso dovolj poglobili v namen dodatne pomoči — **najbolj pogosto****

uporabljali frontalni način šolskega dela kakor v razredu pri rednem pouku. To pa seveda ni moglo roditi zmeraj zaželenih uspehov. Glavni smisel pomoči je namreč prav v tem, da individualno delamo z vsakim učencem posebej tisto, kar posebej potrebuje, da ne bo več zaostajal za ostalimi. Ravno tega pa ne moremo pri rednem pouku dovolj uresničevati, saj imamo od 30 do 40 učencev v razredu. Tehniko individualnega dela verjetno večina naših učiteljev, ki poučujejo v normalno razvitih šolah, ne pozna dovolj ali je zanje vsaj zelo težka. Ti učitelji nimajo dovolj izkušenj, kako in s kakšnimi sredstvi organizirati individualno delo učencev pri dodatnem delu. Metodika individualnega dela z učenci je pri dodatni pomoči najtrši oreh. V naši pedagoški literaturi pa je zelo malo del, ki obravnavajo individualno delo z učenci. Povprečni učitelj, ki poučuje na razviti osnovni šoli, pozna individualno delo v glavnem le kot didaktično načelo, ki ga na splošno upošteva pri učnovzgojnem delu v razredu. To pa je za uspešno izvajanje dodatne pomoči mnogo premalo. Pomagati si bo treba s študiranjem kombiniranega načina učnega dela in nekatere izkušnje od tu vnesti v dodatno delo z učenci. Pomagati pa si moremo tudi z literaturo o individualnem delu in tihi zaposlitvi učencev. Pri študiju tehnike dela z učenci pri dodatnem delu nam lahko mnogo pomaga knjiga Andreja Šavlija: **Tiho delo učencev**, ki jo je izdala Zveza pedagoških društev pri Državni založbi Slovenije in delo: Muzić-Aranjoš Dodatno odgojno-obrazovni rad u osnovnoj školi (Zagreb 1962, Školska knjiga). V navedenem delu najde bravec tudi vrsto tuje literature, ki jo lahko izkoristi pri natančnem študiju metodike dodatne pomoči. Izkoristiti bo treba namreč v večji meri tudi tujo literaturo, kjer so ponekod to učno obliko šolskega dela že v večji meri razvili sicer zaradi drugih potreb, mi pa jo lahko prilagodimo namenu dodatne pomoči. Jasno je, da nas prav pri razvijanju metodike dodatne pomoči še čaka glavno in najtežje delo. Prav pomanjkanje metodičnih izkušenj je poglavitni subjektivni vzrok, zakaj dodatna pomoč čestokrat ni bila dovolj uspešna.

Po vsem tem, kar smo ugotovili o izvajanju dodatne pomoči v osnovnih šolah, je potrebno da ob koncu pretresemo še vprašanje: ali je bila in koliko je bila dodatna pomoč uspešna? Ali je dodatna pomoč dosegla svoj namen? Na ta vprašanja je seveda težko zanesljivo odgovoriti. **Mnogi učitelji in šolska vodstva ter prosvetni svetovavci na splošno zatrjujejo, da je dodatna pomoč vplivala na izboljšanje učnega uspeha učencev.** Nasploh so nekateri učitelji zapazili boljše učne rezultate učencev, ki so redno dobivali dodatno pomoč, pa tudi pozitivne spremembe pri delu v okviru drugih predmetov. Ti učenci so pridobili nekatere pomembne delovne navade pri učenju in se tako uspešneje učijo. Tudi v razrednem kolektivu so pokazali ti učenci boljši odnos do součencev in opravljanja šolskih dolžnosti. Manjkajo pa nam seveda podrobne analize in argumentacija teh rezultatov. Vsekakor drži, da je bila pomoč učencem koristna, vendar bi želeli bolj natančno izvedeti, v koliki meri je bila koristna. To lahko ugotovimo deloma za učence, ki so napredovali z nezadostnimi ocenami v naslednji razred, ker imamo zanje podatke, kakšen nadaljnji učni uspeh so dosegli in kaj je pripomoglo, da so izboljšali prejšnji nezadostni uspeh. Za vse ostale učence, ki so bili deležni dodatne pomoči, pa nimamo podatkov.

V preteklem šolskem letu 1960/61 so učenci, ki so napredovali z nezadostnimi ocenami, dosegli naslednji učni uspeh:

Učenci so se popravili	5.950 ali 34 %
Učenci so delno izboljšali uspeh	1.020 ali 6 %
Učenci imajo iste nezadostne ocene	4.580 ali 27 %
Učenci so še poslabšali učni uspeh	5.730 ali 33 %

34 % vseh učencev, ki so napredovali z nezadostnimi ocenami, je v naslednjem šolskem letu popravilo slab učni uspeh. S pozitivno oceno so izdelali razred in tako uspešno nadaljevali šolanje. Nekateri učenci, ki so napredovali z dvema in več nezadostnimi ocenami, pa so delno izboljšali svoj uspeh, ker so uspeli nekatere nezadostne ocene popraviti, druge pa še ne. Takih učencev je bilo okoli 6 %. Nov način napredovanja učencev je koristil torej 40 % učencev, ki bi sicer ponavljali razred in s tem izgubili eno šolsko leto. Približno tretjina ali 27 % učencev pa je imelo nezadostni učni uspeh v istih predmetih kakor prejšnje leto. Poslabšalo pa je svoj učni uspeh 33 % učencev, ker so pridobili še nove nezadostne ocene v naslednjem razredu. Ti učenci niso mogli izpolniti prejšnje vrzeli in uspešno osvojiti tekočo učno snov. Vzgojna praksa torej kaže, da ni utemeljen niti prevelik optimizem glede uspešnosti novega načina napredovanja učencev niti pretiran pesimizem nekaterih šolnikov, ki odklanjajo ta nova zakonska določila.

Posebno poučno je ugotoviti, katerim učencem, ki so napredovali z nezadostnimi ocenami, je uspelo popraviti učni uspeh v naslednjem razredu. V šolskem letu 1959/60 je z eno nezadostno oceno napredovalo 5,3 % učencev, z dvema nezadostnima 2,6 % in s tremi ali več nezadostnimi ocenami 0,3 % (660 učencev v 1. do 5. razredu). Učni uspeh teh učencev je bil v šolskem letu 1960/61 naslednji: (glej tabelo št. 20). Iz prikazanih rezultatov nedvomno sledi, da je **napredovanje z eno nezadostno oceno uspešno in upravičeno**. V tem šolskem letu je torej pozitivno izdelalo razred 40 % učencev, kateri so napredovali z eno nezadostno oceno in normalno nadaljevali obvezno šolanje. To pa ni malo! 25 % učencev pa je imelo nezadostno oceno v istem predmetu ali pa so jo pridobili v drugem predmetu. Vendar je bilo tudi za te učence koristno, da so napredovali v naslednji razred, ker so tako le osvojili novo znanje iz vseh ostalih učnih predmetov v naslednjem razredu. 35 % učencev z enim nezadostnim pa je še poslabšalo učni uspeh (večina teh učencev je pridobila še eno nezadostno).

Učni uspeh učencev ob koncu šol. l. 59/60	Učni uspeh ob koncu šolskega leta 1960/61 v %					
	brez nezad.	nezad. 1	nezad. 2	nezad. 3	nezad. 4	5 in več nezad.
z 1 nezadostnim	40	25	16	9	6	4
z 2 nezadostnima	24	17	27	15	8	9
s 3 in več nezad.	18	15	18	35	17	8

Tabela št. 20

Drugače pa je z učenci, ki so napredovali z dvema nezadostnima ocenama, kajti ti učenci so v mnogo težjem položaju. Samo 24 % jih je popravilo

nezadostne ocene in uspešno nadaljevalo šolanje; 27 % jih je ostalo na istem, 32 % učencev pa še znatno poslabšalo učni uspeh. Iz tega lahko zaključimo, **naj učiteljski zbori posebno skrbno pretehtajo, za katere učence je koristno, da napredujejo v naslednji razred z nezadostno oceno v dveh predmetih.** Dejanski rezultati namreč kažejo, da samo posamezni učenci zmorejo uspešno osvojiti učno snov v višjem razredu. Takih učencev je bilo le petina, vsi ostali pa tega niso zmogli. Mnogi teh učencev, kakor vidimo, so pridobili še nove nezadostne ocene v drugih učnih predmetih in tako niso izdelali razreda. Še v večji meri pa to, kar smo rekli za učence z dvema nezadostnima ocenama, velja za tiste učence, ki so napredovali s tremi ali celo več nezadostnimi ocenami. Praksa kaže, da je prav, da **napreduje učenec z več nezadostnimi ocenami v višji razred resnično samo v izjemnem primeru,** če so pri njem nastopile trenutne posebne okoliščine, ki so povzročile tolikšen neuspeh. Taki učenci pa morajo biti sicer umsko dovolj razviti in nadarjeni, da z dodatno pomočjo in posebnim prizadevanjem zmorejo resnično izpolniti glavne vrzeli ter tako uspešno nadaljevati šolanje.

Za učitelje v šoli in starše doma je posebno važno, da spoznajo, na kakšen način so učenci uspeli popraviti slab učni uspeh. Tako bomo vsi skupaj lažje uspešno pomagali učencem, ki zaostajajo v učnem napredku. Učitelji so v anketi navedli naslednje vzroke, ki so pripomogli, da so učenci popravili nezadostne ocene v preteklem šolskem letu: 1. v šoli so dobivali redno dodatno pomoč, 2. učitelj je za te učence pri rednem pouku bolj skrbel, 3. skrbnejši nadzor staršev nad učenjem doma, 4. pomoč sošolcev, 5. učenci so se umsko bolj razvili, 6. starši so sami pomagali pri učenju doma. Prepričljivo vidimo, da posebna pomoč učencem v šoli in doma ni zaman. Pa tudi pri rednem pouku se da za šibke učence marsikaj storiti. Pomoč bodisi v tej ali oni obliki pa je uspešna samo, če je med šolo in domom tesno sodelovanje. Pregledati pa moramo tudi vzroke, zaradi katerih so učenci še poslabšali učni uspeh v naslednjem razredu. Učitelji so navedli te vzroke: 1. zaradi prevelikega zaostanka v učni snovi prejšnjega razreda učenci sedaj ne morejo osvojiti gradiva še pri drugih predmetih, 2. učenci so bili nezainteresirani za pomoč, 3. dodatna pomoč v šoli ni bila dovolj uspešna, 4. učenci nimajo doma niti najbolj osnovnih pogojev za učenje, 5. v šoli ni bilo dovolj pomoči, 6. družinske prilike učencev so se zelo poslabšale.

Ti vzroki nakazujejo, kako naj bo usmerjena pomoč učiteljev in staršev, da bi bila uspešna.

Zelo je koristila dodatna pomoč tistim šibkim učencem, ki so dobili med samim šolskim letom nezadostne ocene ali so bili morda na robu zadostnega uspeha in so uspeli s pomočjo dodatnega dela pozitivno izdelati razred in nadaljevati šolanje. Natančneje pa žal ni mogoče ugotoviti, v koliki meri je bila pomoč uspešna prav za navedene učence in koliko ne.

Ugotovili smo, da bi bila lahko dodatna pomoč v šolskem letu 1960/61 uspešnejša. Naj ponovim samo nekaj pomanjkljivosti, o katerih smo že govorili, ki so negativno vplivale na uspešnost dodatne pomoči: nejasnost glede osnovnih smotrov pomoči, prevelike skupine učencev, mešane skupine dobrih, najboljših in slabih ter najslabših učencev, kampanjsko organiziranje pomoči pred polletjem in na kraju šolskega leta, pomanjkanje organizacijskih in metodičnih izkušenj. Razen tega pa je ovirala uspešnost

pomoči tudi vrsta objektivnih ovir: pomanjkanje prostora, neugoden čas, pomanjkanje in prezaposlenost učiteljev, neredno prihajanje učencev, slab odnos nekaterih staršev do otrokovega dela doma in v šoli, neplačano izvajanje dodatne pomoči. Navedene ovire bomo natančneje prikazali v zadnjem poglavju.

c) Odnos učencev do dodatne pomoči

Uspeh dodatne pomoči je odvisen od kakovosti dela učitelja, ki pomoč izvaja, v zelo veliki meri pa je odvisen tudi od učencev samih, ki pomoč prejemajo. Če učenci res želijo dodatno pomoč in so pozitivno motivirani za dodatno delo in z njim za novo obremenitev, potem uspeh kljub težavam ne izostane. Zato je treba ugotoviti, kakšen odnos imajo učenci do dodatne pomoči v vsakem konkretnem primeru. Odnos učencev do dodatne pomoči so ugotavljali tudi učitelji v naši anketi, in sicer predvsem, kakšen odnos so imeli do pomoči učenci z nezadostnimi ocenami. O tem so poročali Zavodu za napredek šolstvo LRS tudi učitelji in ravnatelji tistih osnovnih šol, kjer so bili eksperimentalni oddelki. Taka poročila smo dobili iz 34 osnovnih šol Slovenije.

Anketni odgovori so naslednji:

Odnos učencev z nezadostnimi ocenami do dodatne pomoči

Rang	Odnos učencev	Število	%
1	Prihaja redno po želji staršev in učitelja	13.742	36
2	Prihaja redno po svoji želji	9.275	24
3	Mora obvezno prihajati — zahteva šola	6.228	16
4	Prihaja občasno zaradi malomarnosti	4.265	11
5	Ne prihaja zaradi malomarnosti	2.292	6
6	Nima možnosti redno prihajati	1.965	5
7	Ne prihaja, ker nima možnosti	691	2
Skupaj		38.458	100

Tabela št. 21

Za uspeh pomoči je bistveno, ali jo učenec sam želi ali pa ne čuti take potrebe. Upoštevati moramo, da čestokrat učenci z nezadostnimi ocenami ne čutijo sami potrebe po pomoči in jih morajo zato učitelji in starši pripraviti do tega, da se bodo zavedali nujne potrebe po pomoči. Samo na ta način bodo pomoč učenci tudi notranje sprejeli in tedaj lahko pričakujemo uspeh. Če presojamo odgovore naših učiteljev v luči teh spoznanj, potem lahko ugotovimo, da psihološka pripravljenost učencev in atmosfera pri delu s slabimi učenci ni bila najugodnejša. Le 24 % učencev z nezadostnimi ocenami je redno prihajalo k dodatni pomoči po **svoji želji**. Ti učenci so bili res zainteresirani za pomoč. Če k temu številu učencev dodamo še približno 5 % tistih učencev, ki niso mogli redno prihajati k dodatni pomoči zaradi objektivnih ovir, potem lahko zaključimo, da je bila samo tretjina učencev, ki ima nezadovoljiv učni uspeh, dejansko zainteresirana za pomoč. Vse ostale učence, ki so imeli slab uspeh in so hodili k dodatnemu delu v šolskem letu 1960/61, pa je bilo treba v začetku šole motivirati za tako delo. Ni treba posebej poudariti, da je bilo prav zaradi tega izredno težko delati s temi

učenci pri dodatni pomoči. Nedvomno drži, da mnogo teh učencev učitelji oziroma osebe, ki so pomagale, niso uspele pridobiti za resno delo. Zato tudi uspehi pri dodatnem delu niso bili tolikšni, kakor bi sicer lahko bili. Starši so doma premalo vplivali na svoje otroke, da bi redno obiskovali dodatno pomoč in resno izpolnjevali naloženo delo. Ne moremo reči, da se starši ne bi strinjali z izvajanjem dodatne pomoči v šoli, nasprotno, želijo jo v večini primerov. Toda to ni dovolj! Potrebno je, da starši ali drugi zreli člani družine bolj natančno in pozorno spremljajo uspeh in neuspeh svojega otroka v šoli in še posebej pri dodatni pomoči (kontrola rednega obiska pri dodatni pomoči, motiviranje otroka za učenje doma in za njegovo dodatno delo pri pomoči, pozorno spremljanje dela in uspeha njihovega otroka v razredu, skrben nadzor nad učenjem doma, zagotovitev pogojev za učenje ipd.). Skratka, starši prizadetih otrok naj bi bolj pomagali učiteljskim zborom v boju za boljši učni uspeh njihovih otrok. Res je, da mnogi teh staršev, kakor navajajo učitelji, iz objektivnih razlogov ne morejo dovolj skrbeti doma za svojega otroka, kakor bi bilo treba (celodnevna zaposlenost staršev; zaposlenost staršev v času, ko je otrok doma; vožnja staršev na oddaljeno delovno mesto, številni otroci v pretesnem stanovanju ipd.). Kljub temu pa je k dodatni pomoči prihajalo veliko število učencev prav po želji staršev in učiteljev; (36 % vseh učencev pri dodatnem delu). Šolska vodstva poročajo, da je večina staršev na roditeljskih sestankih in osebnih pogovorih izrazila zadovoljstvo in celo hvaležnost učiteljem, šolskemu odboru ali posredno boljšim učencem, ki so požrtvovalno pomagali pri učenju njihovim otrokom. Nekaj pa je tudi staršev, ki ne prihajajo v šolo in se za uspeh ter delo pri dodatni pomoči svojih otrok ne zanimajo. **Na splošno so starši ugodno sprejeli skrb in pomoč šole njihovim otrokom v obliki dodatne pomoči.** Upoštevati pa moramo, da marsikateri roditelji doma res ne morejo zagotoviti ustreznih pogojev za učenje, kar zmanjšuje uspeh dodatne pomoči. Izkušnje kažejo, da uspeh ne izostane, če šola in učitelji uspejo na ustrezajoč način biti stalno v kontaktu s starši in jim s konkretnimi nasveti pomagati, da s svoje strani pozitivno vplivajo na učenca in si tako pridobi večjo voljo za učenje in delo v šoli.

O odnosu učencev do dodatne pomoči govorimo obširneje zato, ker vemo, da je prav neredno prihajanje učencev k dodatni pomoči zelo oviralo, marsikje pa sploh onemogočilo uspeh dodatne pomoči in zato, ker je motiviranost za delo bistven pogoj za njegovo uspešnost.

Družba, šola, učitelji so storili za prenekaterega učenca prav vse, da bi mu pomagali pri učenju, on sam pa je pomoč odklonil, saj sploh ni prihajal k učenju, ali pa je prihajal tako neredno, da je moral uspeh izostati. To moramo čisto odkrito povedati, če želimo realno prikazati stanje in probleme dodatne pomoči pri nas. Zato učitelji vprašujejo: ali naj bo dodatna pomoč obvezna, kakor redni pouk (izostanki se vpisujejo v šolski dnevnik, zanje se je treba opravičiti in podobno) ali pa je res prav, da je tako važna odločitev prepuščena zgolj učencu, ki čestokrat še ni zrel presoditi potrebo po pomoči. **V praksi je v preteklem šolskem letu 16 % učencev z nezadostnimi ocenami moralo obvezno prihajati k pomoči po nalogu učitelja oziroma učiteljskega zbora.** Tudi to je eno izmed neurejenih vprašanj, ker iz zakona o osnovni šoli ni razvidno, ali imajo učiteljski zbori pravico odrediti, da morajo učenci obvezno prihajati k dodatni pomoči ali ne. To vprašanje je treba tudi pravno urediti (Svet za šolstvo LRS). Za nas je sedaj pomembno

to, da večina učiteljev meni, naj bi učiteljski zbori imeli pravico, zahtevati od učencev, da obiskujejo dodatno pomoč. Pri tem pa nastane težavno pedagoško vprašanje, kako potem učence dejansko pridobiti za plodno delo pri dodatni pomoči, kar je naš poglavitni namen.

Dejal sem, da je neredno prihajanje učencev k dodatnemu delu in malomaren odnos nekaterih učencev do dodatne pomoči huda ovira za uspeh pomoči. Kajti uspeh, ki ga je že tako težko doseči pri slabih učencih, izostane, če dodatno delo ni redno in sistematično. S pomočjo ankete smo ugotovili, da je 11 % vseh slabih učencev neredno in le občasno prihajalo k dodatni pomoči zaradi nezainteresiranosti in malomarnosti. Razen tega pa 6 % učencev praktično sploh ni prihajalo k pomoči, čeprav so jih učitelji sprva vključili v skupino dodatne pomoči, nekateri pa so prišli 3—5 krat v celem polletju; čeprav bi potrebovali redno sistematično pomoč, če bi hoteli uspešno dovršiti razred.

Slednjič se je treba ustaviti še ob dejstvu, da približno 2500—3000 ali 7 % učencev, ki so imeli nezadostne ocene in bi bili pomoči potrebni, ni moglo prihajati k dodatnemu delu. Odstotno je bilo takih učencev največ na podeželju, posebno na nižje organiziranih šolah. Nekateri starši (zlasti kmetje) ponekod še vedno uporabljajo svoje nedorasle otroke bodisi za pretežko telesno delo, bodisi da jih z delom časovno preobremenjujejo. Tako potem ti učenci nimajo dovolj časa ali pa so preutrujeni, da bi mogli v redu izvršiti doma šolske obveznosti, kaj šele da bi hodili k posebni dodatni pomoči. Najbolj pogosto prav teh staršev ni mogoče dobiti v šolo niti na roditeljski sestanek niti na osebni razgovor. Ponekod so učitelji obiskali take starše doma in se je to pokazalo do neke mere kot uspešno. Sicer pa menim, da bi morala šola dati pobudo SZDL in krajevnim socialnim organom, naj pomagajo reševati take izredne primere.

Spoznali smo, da je približno tretjina učencev bila zainteresirana za dodatno pomoč, medtem ko dve tretjini učencev, ki imajo sicer nezadosten učni uspeh, ni čutilo potrebe po posebni pomoči, čeprav so jo bili dejansko nujno potrebni. To spoznanje je treba upoštevati pri analizi uspeha dodatne pomoči nasploh. Razen tega pa nam prav ta ugotovitev narekuje posebno skrb, kako in s kakšnimi sredstvi motivirati učence za dodatno delo (ugotoviti sistem motivacijskih sredstev), da ne bi bila požrtvovalnost učitelja zaman. Učence moramo skušati pridobiti za dodatno delo, vendar bi ne bilo prav, če bi jih zaradi nerazvitega interesa pustili ob strani. Kot resnični vzgojitelji si moramo prizadevati, da pritegnemo slehernega učenca in ne le tiste, ki so že sami pokazali voljo za delo. Pri tem nam morajo pomagati predvsem razredni kolektiv — razredna skupnost in starši.

d) Težave pri organizaciji dodatne pomoči

Predvsem je odvisno od učiteljskih zborov, kako se v učnovzgojni praksi uveljavlja nov način napredovanja učencev in kako se izvaja dodatna pomoč. Najpomembnejšo in najbolj odgovorno vlogo pri ustvarjanju nove šole imajo nedvomno učitelji, ki neposredno poučujejo. Uspeh in vzgojna vrednost novega napredovanja ter dodatne pomoči je v veliki meri odvisna tudi od učencev samih, njihovih staršev, šolskih odborov in objektivnih možnosti za izvajanje pomoči na šolah. Prizadevanje učiteljev brez pomoči teh činiteljev je čestokrat brezuspešno.

V anketi se je 81 % ali štiri petine vseh učiteljev v osnovni šoli zavzelo za dodatno pomoč. Samo 17 % učiteljev in 5 % ravnateljev meni, da učencem ni potrebna pomoč pri učenju. Velika večina učiteljev pa pravilno razume smisel in pomen dodatne pomoči. A ne samo to! Naši učitelji tudi dejansko požrtvovalno izvajajo dodatno pomoč.

Pri organizaciji in neposrednem izvajanju dodatne pomoči morajo učiteljski zbori premagovati celo **vrsto objektivnih ovir**. Navedli bomo samo nekatere, ki so na splošno v praksi najbolj pereče:

1. **Pomanjkanje šolskih prostorov** močno zavira izvajanje dodatne pomoči. V naši republiki ima samo 10 % osnovnih šol dopoldanski pouk v eni izmeni (na teh šolah je le 3 % učencev). V dveh izmenah dopoldne in popoldne pa ima pouk 84 % šol. V nekaterih mestih in industrijskih središčih pa ima celo 6 % šol pouk v treh izmenah. Naša javnost in šolniki sami se vse preveč zadovoljujemo s sistemom dveh izmen pouka in govorimo le proti tretji izmeni kot o težkem problemu. Tudi 2 izmeni sta iz mnogih razlogov težak problem in zelo negativno vplivata tudi na organizacijo dodatne pomoči. Pri popolni zasedbi učilnic dopoldne in popoldne ne ostane nič prostora za svobodne dejavnosti, dodatno pomoč in druge dejavnosti učencev. Utemeljeno se je treba boriti proti že ustaljenemu sistemu dveh izmen pouka, kajti to na ta ali oni način negativno vpliva na šolsko delo in učni uspeh. Zaradi njega so učitelji prisiljeni organizirati pomoč uro pred poukom ali po pouku. Razumljivo je, da to ni dobra rešitev. Šolska vodstva naj že v začetku šolskega leta planirajo prostore tudi za izvajanje dodatne pomoči. Pri uporabi učilnic in ostalega šolskega prostora na začetku šolskega leta je treba upoštevati potrebe dodatne pomoči. Potrebno je na razviti osnovni šoli dati za dodatno pomoč na razpolago 1 do 2 učilnici, ki sta tako dopoldne kot popoldne prosti za izvajanje dodatnega dela. Tako namenjene učilnice je potrebno s točnim razporedom maksimalno izkoristiti.

2. Mnogi učenci na podeželju in v manjših krajih so precej **oddaljeni od šole** (tudi do 1 ure in celo več). Razen tega je na zgornji stopnji od 5. razreda naprej tudi mnogo vozačev. Navedeni učenci se ne morejo vračati v šolo. Tako ostane za dodatno pomoč samo čas neposredno pred poukom ali po pouku. O težavnosti takega položaja smo že govorili.

3. Tudi v naši republiki vse bolj opažamo **pomanjkanje učiteljev**. V preteklem šolskem letu je manjkalo v osnovnih šolah okoli 15 % učiteljev, predvsem nam manjka predmetnih učiteljev v osnovni šoli v LRS. Zaradi tega je moral velik del učiteljev poučevati preko svoje normalne obveznosti. Če k temu dodamo še izvenšolsko delo in pogosto opravljanje honorarnih del izven šole, potem ni pretirana domneva, da so mnogi učitelji preobremenjeni. Šolska vodstva navajajo, da mnogi učitelji prevzemajo nekatera honorarna dela izven šole, da si s tem izboljšajo pičle redne dohodke. Vse to povzroča, da učitelji nimajo dovolj časa organizirati v šoli še svobodne aktivnosti in redno dodatno pomoč. Če upoštevamo še dejstvo, da del učiteljev vsako leto zapusti učiteljsko službo (npr. v šolskem letu 1959/60 je 241 učiteljev po podatkih prosvetnopedagoške službe zapustilo ta poklic), potem je res, da je vprašanje učiteljskega kadra zelo pereče. Pomanjkanje učiteljev in njihova preobremenjenost zelo otežkočata izvajanje redne pomoči izven pouka.

4. Zelo ovira izvajanje dodatne pomoči tudi dejstvo, da učitelji za to delo **ne prejemajo plačila**. Učitelji sami priznavajo, da bi bili bolj priprav-

ljeni dodatno delati, če bi dobili za to delo honorar. Navedel sem že, da je v preteklem šolskem letu prejemale le 8 % učiteljev honorar za redno dodatno pomoč v prvem polletju, v drugem pa 13 %. Ostali učitelji niso dobili niti honorarja niti kakšnega drugega priznanja v obliki nagrad. Tudi o tem problemu smo razpravljali že poprej.

5. Uspešno delo pri dodatni pomoči ovira **preveliko število učencev v skupinah**. Pokazalo se je, da ne moremo nuditi učencem ustrezne individualne pomoči, če jih je v skupini več kot 6 do 8. Ker je treba individualno delati prav z vsakim učencem posebej, zato izberimo res samo tiste učence, ki so najbolj pomoči potrebni.

6. Uspešnost dodatne pomoči je ogrožena tudi zaradi **nerednega prihajanja** učencev. Mnogi učenci prihajajo zaradi malomarnosti k pomoči občasno, drugi pa iz istega vzroka sploh ne prihajajo. Učitelji pa so navedli tudi okoli 10 % takih učencev, ki ne morejo prihajati k pomoči, čeprav bi jo najbolj potrebovali. To oviro lahko omilimo s tesnim sodelovanjem šole in staršev. Nekateri starši še vedno ne nudijo otrokom doma niti osnovnejših pogojev za učenje, se za šolsko delo svojih otrok med letom ne zmenijo, pričakujejo pa pred koncem šolskega leta, da bo vse to šola sama nadoknabila z brezplačno dodatno pomočjo.

7. Težko je rešiti tudi problem, kako vključiti v dodatno pomoč **učence, ki so napredovali z več nezadostnimi ocenami**. Če učence vključimo v dodatno pomoč pri več kot enem učnem predmetu, jih preobremenimo. Zato jim je treba svetovati, za kateri učni predmet naj se odločijo, da jim bo pomoč najbolj koristila. Razrednik oziroma pozneje razredni zbor naj svetuje učencu in odloči, kje, pri katerem učnem predmetu naj se vključi v skupino dodatne pomoči. Zato je potrebno, da razredni zbor dobro analizira neuspeh vsakega učenca in šele nato organizira pomoč. Razredni zbor se mora pogovoriti tudi o odstranjevanju negativnih vplivov na slabega učenca izven šole, če so ti privedli do neuspeha v šoli. Zato je potrebno tesno sodelovanje in pomoč staršev. Razumljivo je, da ni dolžna samo šola, da skrbi za uspeh učencev, temveč tudi drugi činitelji v komuni (šolski odbor, organi občinskega odbora, Društvo prijateljev mladine, socialno-varstvena služba, stanovanjska skupnost).

8. Ne nazadnje pa je na uspešnost dodatne pomoči nedvoumno vplivalo, da **nismo imeli v prvih letih organizacijskih in metodičnih izkušenj**, kako organizirati in izvajati načrtno, redno in sistematično dodatno pomoč. O tem smo že govorili. Še naprej je treba zbirati z vso resnostjo izkušnje praktikov, katere oblike in načini dela pri dodatni pomoči so se izkazali kot uspešni.

S sodelovanjem in s pomočjo razrednih skupnosti, staršev, šolskih odborov, varstveno-vzgojnih ustanov v šolskih okoliših in z razumevanjem šolskih družbenih organov v komuni bodo učiteljski zbori lahko nekatere ovire, ki smo jih navedli, omilili, druge pa postopoma odpravili. Novo ustanovljeni zavodi za prosvetno-pedagoško službo morajo strokovno pomagati učiteljem pri izvajanju dodatne pomoči. Vloga novih zavodov za prosvetno-pedagoško službo je tudi v tem, da strokovno pomagajo reševati nove vzgojne probleme v šolski praksi. In eno pomembnih vprašanj v življenju šole je tudi napredovanje učencev in dodatna pomoč; tu pa učitelji potrebujejo pomoči, da bi bilo njihovo prizadevanje uspešnejše. Doslej so se le redki zavodi za prosvetno-pedagoško službo resneje lotili pomoči učite-

ljem pri analizi učnih uspehov in organiziranju dodatne pomoči. Pa tudi ostali činitelji, o katerih smo zgoraj govorili, so si vse premalo prizadevali pomagati šoli v njenem boju, doseči dober učni uspeh učencev. Vemo, da šola ni bila in ne more biti edini vzgojni in izobraževalni činitelj. Zato smo odgovorni za uspeh in neuspeh vsi, ki smo blizu delu osnovne šole.

V praksi so problemi napredovanja učencev z nezadostnimi ocenami in dodatne pomoči bolj zapleteni, kakor si jih pogosto zamišljamo. Zato je treba posvetiti tem vprašanjem veliko več pozornosti in skrbi, kakor doslej. Samo z vztrajnim in načrtnim delom vseh, ki smo jih zgoraj omenili, je mogoče doseči pri dodatni pomoči takšne uspehe, ki si jih vsi želimo.

NEREŠENA VPRAŠANJA

Prikazal sem stanje in probleme dodatne pomoči v praksi naših osnovnih šol. Ugotovil pa sem že prej, da je empirično zbrano gradivo pokazalo, da je najtežje vprašanje tehnike in metod pri dodatnem delu. To je vprašanje, ki ga moramo še naprej študirati in preizkušati v praktičnem delu. Naj navedem nekatera nerešena vprašanja pri izvajanju dodatne pomoči, ki jih je treba načrtno proučevati:

a) učni uspeh učencev, katerih učni napredek je v zastoju, je treba zasledovati v nadaljnjih razredih do kraja obveznega šolanja;

b) preizkusiti različne možnosti organizacije dodatne pomoči na razviti osnovni šoli ter uspešnost teh organizacijskih oblik;

c) preizkusiti uspešnost formiranja skupin, kjer učenci prejemajo dodatno pomoč ločeno glede na: 1. podpovprečno intelektualno raven, 2. pomanjkanje osnovnih pogojev za učenje doma in 3. glede na razvojne motnje, ki povzročajo neuspeh pri pouku;

d) natančneje ovrednotiti načine izvajanja dodatne pomoči, kakor se v praksi uporabljajo na nižji, srednji in zgornji stopnji osnovne šole;

e) poiskati čim bolj uspešne oblike povezave in dela s starši učencev, ki prejemajo pomoč v šoli ali varstvenovzgojni ustanovi;

f) ugotoviti in ovrednotiti načine pomoči šolskega odbora, šolske skupnosti in razrednih skupnosti učencev pri nujenju pomoči;

g) ugotoviti možnosti sodelovanja šole z varstveno-vzgojnimi ustanovami v šolskem okolišu pri organizaciji dodatne pomoči in iskanju uspešnih načinov te pomoči.

Da bi mogli odgovoriti na navedena vprašanja, je potrebno organizirati še bolj poglobljeno proučevanje kot je anketa in običajno opazovanje. Zato so potrebne metode kot so načrtno eksperimentalno preizkušanje, neposredno kontrolirano opazovanje, razgovori z učenci, s starši in z učitelji, ustrezna uporaba testov itd. Zato je Zavod za napredek šolstva LRS organiziral v šolskem letu 1961/62 začetek proučevanja načinov dela pri dodatni pomoči na razviti osnovni šoli Frana Levstika v Ljubljani. Rezultatov sicer ne bo mogoče brez pridržkov posplošiti, vendar bo delo pokazalo, kaj in koliko je mogoče z načrtnim in vestnim delom doseči pri dodatni pomoči v okoliščinah, v katerih dela ta razvita osnovna šola. Delno pa bomo lahko rezultate te šole primerjali tudi z rezultati drugih osnovnih šol.

ČLANKI IN RAZPRAVE O DODATNI POMOČI

REVIJE:

Beličajević Milorad: Kako smo izvodili dopunski rad sa slabim učencima; Nastava i vaspitanje št. 3/1961, Beograd.

Čalić Dragica: Stanje i problemi dopunske nastave; Naša škola 1-2/1961, Sarajevo.

Dimitrijević Naim: Koji je vid dopunske nastave najuspešnejši; Nastava i vaspitanje št. 3/1961, Beograd.

Hasanović H. Hajrudin: Neki problemi dopunske nastave za učenike, koji zaostaju u učenju; Naša škola št. 9-10/1960, Sarajevo.

Ignjatović Svetomir: Društvena, psihološka i pedagoška osnova dopunske nastave; Nastava i vaspitanje št. 3/1961, Beograd.

Joksinović Ljubica: Prva iskustva o organizovanju i izvodjenju dopunske nastave; Nastava i vaspitanje št. 3/1961, Beograd.

Petković Branislav: Kako treba prilaziti reševanju osnovnih pitanja organizacije i izvodjenja dopunske nastave; Nastava i vaspitanje št. 3/1961, Beograd.

Radrenović Savić: Osnovna pitanja organizacije i izvodjenja dopunske nastave; Nastava i vaspitanje št. 3/1961, Beograd.

Sternareviš Mirko: Vidiki humanizacije odnosa u školi; Naša škola 1-2/1961, Sarajevo.

Šavli Andrej: Dodatno delo z učenci in tiha zaposlitev — poglavje iz knjige Tiho delo učencev, DZS, Ljubljana 1961.

Šegula dr. Iva: Na polovici poti — v premislek; Otrok in družina št. 2/1961, Ljubljana.

Šegula dr. Iva: Otroci s slabimi ocenami potrebujejo našo pomoč; Otrok in družina št. 3/1961, Ljubljana.

ČASOPISI:

Brkić Radoje: O nekim pitanjima dopunske nastave; Prosvetni pregled, 11. IV. 1961, Titograd.

Derossi Julije: U borbi za bolji uspeh škole i učenika; Školske novine, 31. III. 1961, Zagreb.

Horžinek Marija: Neka zapažanja i utisci s produžene nastave; Školske novine, 14. VIII. 1961, Zagreb.

Oberlintner Roman: Napredovanje učencev in problemi dodatne pomoči v šolski praksi; Delo 22., 24., 25., 26. XII. 1961, Ljubljana.

Pomoč pri učenju; Glasilo Društva prijateljev mladine Slovenije št. 3/1961, Ljubljana.

Radilnatović Nešo: Da li postoje uslovi za izvodjenje dopunske nastave i dosljedne primjene propisa o prevodjenju učenika u starije razrede; Prosvetni list, 15. II. 1961, Sarajevo.

Romić Branko: Još o dopunskoj nastavi; Prosvetni list, 1. II. 1961, Sarajevo.

Smolić H. Radenko: Ko treba da održava časove dopunske nastave; Prosvetni rad, 1. III. 1961, Titograd.

Šepić Mustafa: Kako smo organizovali dopunsku nastavu u toku zimskog raspusta; Prosvetni list, 1. III. 1961, Sarajevo.

Učiteljski in profesorski zbor osnovne šole Angele Ocepek: Napredovanje učencev v osnovni šoli in dodatna pomoč; Delo 22. VI. 1961, Ljubljana.

Vukčević Dušan: Ispiti iz dopunske nastave; Prosvetni rad, 15. VI. 1961, Titograd.

Zavod za napredek šolstva LRS: Napredovanje učencev v osnovni šoli in dodatna pomoč; Delo 11. VII. 1961 in 18. VII. 1961, Ljubljana.

OPOMBE

¹ Utemeljitev novega načina napredovanja učencev z nezadostnimi ocenami, ki jo navajamo, je podal tov. Vladko Majhen v ekspoziciji k Zakonu o osnovni šoli. Zakon o osnovni šoli, str. 11. Izdal Časopisni zavod »Uradni list LRS«, Ljubljana 1959.

² Dr. Vlado Schmidt: Uvod v pedagoško metodologijo, stran 5, izdala DZS, Ljubljana 1960.

³ Vladimir Cvetko: Eno leto izvajanja Zakona o osnovni šoli, Mala pedagoška knjižnica, šte. 3, DZS, Ljubljana 1961, stran 27.

⁴ Delo v preteklem obdobju in bodoče naloge našega sindikata, Prosvetni delavec, 24. V. 1961 v Ljubljani.

⁵ Podatek je naveden v že prej omenjeni knjižnici Vladimirja Cvetka: Eno leto izvajanja Zakona o osnovni šoli, stran 28 in 29.

⁶ Iz pisma predsednika republike Josipa Broza-Tita II. Nacionalnemu kongresu otroške zaštite v Beogradu leta 1958.

VSEBINA

I.

1. Družbeni in pedagoški vidiki novega načina napredovanja učencev v osnovni šoli	5
2. Dodatna pomoč kot raziskovalni problem	9
3. O načinu proučevanja	11

II.

4. Smoter in mesto dodatne pomoči v reformirani obvezni šoli	15
5. Potrebe po dodatni pomoči	18
6. Odnos učiteljev do dodatne pomoči	24
7. Organizacija dodatne pomoči:	
a) Izvajanje dodatne pomoči	29
b) Načini izvajanja dodatne pomoči	35
c) Odnos učencev do pomoči	44
d) Težave pri organizaciji dodatne pomoči	46
Nerešena vprašanja	49
Članki in razprave o dodatni pomoči	50
Opombe	51

Zavod za napredek šolstva LRS

Roman Oberlintner

PROBLEMI DODATNE POMOČI V PRAKSI

Založila

Državna založba Slovenije

Za založbo

Ivan Bratko

Tisk

Časopisnega podjetja »Celjski tisk«

Celje 1962

